

בס"ד. "הדרן" על מסכת מכות.

— משיחות יו"ד שבת, וש"פ בשלח י"ג שבת, היתשכ"ה* —

בלתי מוגה

א. בסיום מסכת מכות שנינו:

"וכבר הי' רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזרי' ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטה ברחוק מאה ועשרים מיל, התחילו בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו מפני מה אתה משחק, אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו הללו כושיים² שמשתחיים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט ואנו בית הדום רגלי אלקיננו שרוף באש ולא נבכה, אמר להן לכך אני משחק, ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה.

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו מפני מה אתה משחק, אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו מקום שכתוב בו³ והזר הקרב יומת, ועכשיו שועלים הלכו בו, ולא נבכה, אמר להן לכך אני משחק, דכתיב⁴ ואעידה לי עדים נאמנים את אורי' הכהן ואת זכרי' בן יברכיהו, וכי מה ענין אורי' אצל זכרי', אורי' במקדש ראשון וזכרי' במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכרי' בנבואתו של אורי', באורי' כתיב⁵ לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'], בזכרי' כתיב⁶ עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, עד שלא נתקיימה נבואתו של אורי', הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכרי', עכשיו שנתקיימה

וכנראה סיבת השינויים — מפני בקורת המלכות.

(2) ראה בע"י: עו"כ הללו. ובדק"ס: שגוים הללו.

(3) במדבר א, נא. ג, יו"ד. קרח יח, ז.

(4) ישעי' ח, ב.

(5) מיכה ג, יב.

(6) זכרי' ה, ד.

(* בתחילת ה"הדרן" אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שעריכת הדרן היא בקשר ובשייכות לשנת האבילות (על הסתלקות אמו הרבנית הצדקנית מרת חנה ג"ע ז"ל), ולכן בחר במסכת זו שמסיימת בענין הנחמה.

(1) כ"ה ברוב דפוסי הש"ס (הובאו בדק"ס), ועד"ז באיכ"ר וספרי (שבהערה 7). ובע"י "של ארם", ובכמה דפוסים "של בבל".

נבואתו של אורי', בידוע שנבואתו של זכרי' מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניהמתנו עקיבא ניהמתנו⁷.

והנה, במפרשי הש"ס והע"י ישנם כמה דיוקים בסוגיא זו, ויש להוסיף עליהם עוד כו"כ דיוקים⁸ — שיתורצו כולם לאחרי הקדמת ביאור תוכן הסוגיא ע"ד כללות ענין החורבן והגלות, והתיקון לזה בנחמת הגאולה, כדלקמן.

ב. בסוגיא זו ישנם שני סיפורים שבהם נחלק ר"ע עם שאר התנאים שהיו מהלכין עמו (ר"ג וראב"ע ור"י) — ש"התחילו בוכין", בראותם את גודל הירידה דהחורבן והגלות, ור"ע משחק, בראותו את התוכן הטוב שבדבר שיתגלה בעתיד (בהתאם לשיטתו "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד"⁹). ויש להתעכב לכל לראש על הדיוקים שבשני הסיפורים ביחס זל"ז, ולאח"ז גם על הדיוקים שבכל סיפור בפ"ע:

א) בשני הסיפורים מודגש החידוש שבהנהגת ר"ע (שהי' משחק) לגבי שאר התנאים שהנהגתם ("התחילו בוכין") היתה כפי שמתנהגים כל בני" במצב כזה. ואינו מוכן: לשם מה נתפרשו כאן¹⁰ שמוותיהם של שאר התנאים — שמצד עצמם לא הגיעו לעומק דעתו של ר"ע (והוכרחו להודות לו באמרם "עקיבא ניהמתנו") — ולא נאמר (כפי שמצינו בכ"מ¹¹) "כבר היו ר"ע וזקנים מהלכין כו", וכיו"ב?

זו, א"ל רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתי וכו', אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני" (כהסיום במכות) — יש צורך להדגיש

שמאורע זה הי' עם רבן גמליאל ורבי יהושע דוקא, כי: למרות שבעניני קידוש החודש יש להתחשב בדעתו של ר' יהושע להיותו גדול בחכמת התכונה, כדאיתא בהוריות (י"ד, א) שאמר "כוכב אחד עולה לשבעים שנה וכו'", מ"מ, צריך גם הוא לשמוע ולקבל דברי ר"ג שהוא הנשיא.

11) ראה ב"ר פ"כ, ד ("כיון שעלו הזקנים לרומי"). ולהעיר ממע"ש פ"ה מ"ט ("רבן גמליאל והזקנים שהיו באין בספינה כו"). קידושין מ, ב ("וכבר הי' ר"ט וזקנים מסובין כו"). סנהדרין קא, א ("כשחלה ר"א נכנסו תלמידיו לבקרו כו' התחילו הן בוכין ור"ע משחק כו").

7) ב' סיפורים הנ"ל הובאו גם בספרי ויל"ש עקב יא, טו. איכ"ר פ"ה, יח — בכמה שינויים.

8) בכמה ענינים דלהלן — ראה גם הדרן על מסכת מכות בלקו"ש ח"ט ע' 67 ואילך.

9) ברכות ס, סע"ב.

10) משא"כ בר"ה כה, א* — (במשנה): "שלח לו ר"ג (לר' יהושע) גזורני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעותיך ביוה"כ שחל להיות בחשבונך, הלך ומצאו ר"ע (לר"י) מיצר (על שהנשיא גזר עליו לחלל יוה"כ) אמר לו וכו'", ובגמרא שם: "אמר לו [רבין מפני מה אתה מיצר, אמר לו (רבי) עקיבא, ראוי לו שיפול למטה י"ב חדש ואל יגזור עליו גזירה

* ועד"ז במע"ש פ"ה מ"ט, ובטוכה מא, ב — ראה לקו"ש הנ"ל הערה 25.

ב) תוכן שני הספורים שוה, לכאורה, ומהו החידוש וההוספה שבסיפור הב' לגבי סיפור הא'?

ג) סדר הסיפורים: כיון שמקומם של ר"ג וראב"ע ור"י ור"ע הי' בארץ ישראל¹², מובן, שהליכתם (כולם יחד) בדרך לחוץ־לארץ¹³, לרומי¹⁴, הוא מאורע בלתי־רגיל, ובודאי שאינו רגיל כמו המאורע ש"היו עולין לירושלים". וע"פ הכלל "תדיר קודם"¹⁵, יש להקדים, לכאורה, סיפור המאורע ש"היו עולין לירושלים" לפני סיפור המאורע שהיו "מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי"?

ד) בשני הסיפורים קיבלו ר"ג ראב"ע ור"י את תשובתו של ר"ע "לכך אני משחק כו'" (והראי' שלא השיבו דבר לשלול ולהפריך את דבריו), וא"כ, למה אמירתם "עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו" היתה רק בסיפור השני, ולא בסיפור הראשון?¹⁶

ג. ויש לדייק גם בפרטי הסיפור הראשון:

אמרו לו כו" הוא (בפשטות) המשך וסיום סיפור המאורע (ולא דברי הגמרא על שני המעשים שנזכרו), דוחק לומר שלאחרי המאורע השני — שהי' בהפסק זמן ומקום מהמאורע הראשון (וכמודגש בלשון הגמרא "שוב פעם אחת כו"), כשנפגשו עוה"פ כולם יחדיו ושוב נחלקו בענין דוגמתו — חזרו והודו לר"ע על שניחמם גם במאורע הקודם, במקום להודות לו בשעת מעשה נדבר המתחייב מצד "ועשית הישר והטוב" (ואתחנן ו, יח)) — תיכף לאחרי המאורע הראשון, שהרי אין שום סיבה לדחות ההודאה שמא יזדמן עוד מאורע דוגמתו ואז יודו על שני המאורעות בבת אחת! — ומסתבר יותר ש"בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו" אירע ושייך לסיפור השני בלבד*.

12) ובפרטיות: ר"ג — שהי' נשיא, וכן ראב"ע שנתמנה לנשיא במקומו (ראה ברכות כז, ב ואילך), וכן ר"י שהי' אב ב"ד (ראה ב"ק עד, סע"ב) — מקומם בבי"ד הגדול שבביהמ"ק (ראה רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ג); ור"ע — היתה לו ישיבה בבני ברק (ראה סנהדרין לב, ב), ו"לא הניח כמותו בא"י" (ברכות סג, סע"א).

13) ובפרט ראב"ע — שלהיותו כהן (ראה סדה"ד בערכו), הוצרך ביותר להזהר מיציאה לחו"ל, שגזרו עליו טומאה (שבת יד, ב ואילך. וש"נ. וראה תוד"ה ארץ — נזיר נד, ב. ועוד).

14) כהמשך הסיפור: "שמעו קול המונה של רומי" (אף שהיו עדיין "ברחוק מאה ועשרים מיל"). ובספרי ואיכ"ר שם: "נכנסים לרומי" (וכ"ה פשטות הפירוש בגמרא).

15) ברכות נא, ב.

16) בחדא"ג מהרש"א: "כפלו הדברים ע"ש שני המעשים שזכר". ועד"ז בפי' עץ יוסף לע"י (מבעל העקידה): "הראשון כנגד מה שנחמם על הצלחת ארם, והשני כנגד מה שנחמם ביציאת השועל מבית קדשי הקדשים". אבל, כיון שהסיום "בלשון הזה

(* ולהעיר מפי' הרי"ף: "נחמתנו נחמתנו ב"פ, ב' נחמות, הא' על השועל, והא' על קיום הבטחת בנין בית ג' ותתקיים נבואת זכרי' עוד ישבו זקנים וקנתו לע"ל", היינו, שב' הנחמות הם על המאורע השני.)

ה) מהו דיוק הלשון "וכבר הי' ר"ג וראב"ע ור"י ור"ע מהלכין בדרך כו"י"¹⁷, ולא (כהלשון הרגיל בכ"מ¹⁸) "פעם אחת כו"י"?

ו) כאשר תלמידי חכמים (אפילו שנים, ועאכו"כ ארבעה) מהלכין בדרך, בודאי שבלכתם בדרך עוסקים בתורה מבלי להפסיק בענינים אחרים, וכמפורש במשנה¹⁹ "המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו וכו'". ואיך יתכן שבעסקם בתורה בלכתם בדרך "שמעו קול המונה של רומי" — הרי העסק בתורה הי' צ"ל באופן כזה שיהיו שקועים בלימודם עד שלא ישמעו קול המונה של רומי?

ז) זה ש"הללו .. יושבין בטח והשקט" — במה נחשב הוא ואיזה תפיסת-מקום יש לזה (בכלל, ובפרט אצל ר"ג ראב"ע ור"י) לעומת חורבן ביהמ"ק ("אנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש"), שדוקא ראיית דבר זה (ש"הללו .. יושבין בטח והשקט") תוסיף בהצער עד כדי כבי'?

ח) מהו הדיוק "הללו כושיים שמשתחיים לעצבים (ולא מסתפק בזה, אלא מוסיף) ומקטרים לעבודת כוכבים" — קטורת דוקא?

ט) הניגוד לזה שאוה"ע "יושבין בטח והשקט", הוא, שבנ"י הם בגלות (בלשון חז"ל²⁰ "ישראל בזמן הזה דוויים דחופים סחופים ומטורפינ כו'"), ולמה מסיים ("ואנו כו'") בנוגע לביהמ"ק — "בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש"?

י) מהו הדיוק לקרוא לבית-המקדש בשם "בית הדום רגלי אלקינו" ("ואנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש") — שם בלתי-רגיל כלל?

יא) מהי ה"נחמה" שבדברי ר"ע "אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה" — וממה-נפשך:

בשביל להביא ראי' והוכחה על הטובה העתידה לבוא לישראל ("בנים אתם לה' אלקיכם"²¹), "עושי רצונו" — אין צורך בקל-חומר

של משה, הרי, כשר"ע מוסיף "דומה לענין זה" בנוגע לביטול נבואת אורי', שאירע ריבוי זמן לאח"כ, מתאים יותר הלשון "וכן כו'", ולא "וכבר כו'".

18) וגם כאן — בסיפור השני: "שוב פעם אחת היו כו'".

19) אבות פ"ג מ"ז.

20) יבמות מז, א.

21) פ' ראה יד, א.

17) בחדא"ג מהרש"א מבואר ש"וכבר כו"י" בא בהמשך למ"ש לפניו: "ר"ל כמ"ש ריבי"ה בענין ד' הגזירות שבאו הנביאים ובטלום, כבר הי' ר"ג וכו' ואמר ר"ע דומה לענין זה שבא נביא זכר"י וביטל נבואת וגזירת אורי' כו'". אבל לכאורה אינו מחוור לגמרי, כי [נוסף לכך שכאן לא נאמר שזכר"י ביטל נבואת אורי', אלא אדרבה, שקיום נבואת זכר"י תלוי בקיום נבואת אורי'], כיון שבמאמר ריב"ח מדובר אודות ביטול גזירותיו

מטובתם של „עוברי רצונו“ (המונה של רומי“ ש”יושבים בטח והשקט“), שהרי מקרא מלא הוא²² „אם בחקותי תלכו וגו’ ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו וגו’“²³, וכמבואר בדרשות חז”ל אופן קיום יעודים אלה לעתיד לבוא²⁴, ובפרט בנוגע לירושלים שנאמר בה „וראמה וישבה תחתי“²⁵, ודרשו חז”ל²⁶ „עתיד הקב”ה להגבי” את ירושלים ג’ פרסאות למעלה“, ו”עתיד הקב”ה להוסיף על ירושלים (דהויא תלתא פרסי) אלף טפף גינואות אלף קפל מגדלים וכו’ וכל אחת ואחת היא כצפורי בשלוותה“ (ש”היו בה מאה ושמונים אלף שווקים של מוכרי ציקי קדירה“), וכתיב²⁷ „ורחבה ונסבה למעלה“, ודרשו חז”ל²⁸ ש”הקב”ה מרחיב את ירושלים .. עד שעולה לשמים“, „עד כסא הכבוד“ — שלא בערך כלל ל”המונה של רומי“.

וכיון שר”ג ראב”ע ור”י „היו בוכין“ למרות שידעו ההבטחות שבתנ”ך ע”ד הטובה העתידה לבוא לישראל — מה נתחדש אצלם בענין הנחמה ע”י הקל־וחומר „אם לעוברי רצונו כך כו”?

ד. וכן יש לדייק גם בפרטי הסיפור השני:

(ב) למה רק כ”שהגיעו להר הבית (ו)ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים — התחילו הן בוכין (ור”ע משחק), ואילו לפנ”ז, כ”שהגיעו להר הצופים“ — שאף ש”קרונו בגדיהם“ (”דדינו ליעבד הכי”²⁹, כפי ששנינו³⁰ „כיון שהגיע לצופים קורע“) משום צער החורבן שנוגע עד נקודת הנפש, מ”מ, לא היו בוכין?

ויתירה מזה: בסיפור הראשון, כש”שמעו קול המונה של רומי .. התחילו בוכין“ — והרי הדברים קל־וחומר: אם שמיעת קול המונה של רומי בלבד, מביאה לידי בכי’, כשנזכרים אודות המעמד ומצב ד”בית הדום רגלי אלקינו כו” — כשמגיעים להר הבית, ועוד לפנ”ז, כשמגיעים

נאכל .. אף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות“ (תו”כ עה”פ).

(25) זכרי’ יד, יו”ד. ובפרש”י שם: „שתגיע ירושלים עד סוף כל העולם“.

(26) ב”ב עה, ב.

(27) יחזקאל מא, ז.

(28) תנחומא צו יב. השש”ר פ”ז, ה. וראה

גם ספרי דברים א, א.

(29) פי’ רבינו גרשום כאן.

(30) מו”ק כו, סע”א.

(22) ובלשון חז”ל (ירושלמי ברכות פ”ב ה”ד. איכ”ר פ”א, נא) בנוגע לדברי הערבי שברגע שלאחרי החורבן נולד מושיען של ישראל: „מה לנו ללמוד מן הערבי הזה, ולא מקרא מלא הוא (בתמ”י), דכתיב (ישעי’ יו”ד, לד) והלבנון באדיר יפול, וכתיב בתרי’ (יא, א) ויצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה.“ (23) ר”פ בחוקותי.

(24) ולדוגמא: „הארץ עתידה להיות נזרעת ועושה פירות בן יומה .. העץ עתיד להיות

להר הצופים, "מקום שיכול לראות ביהמ"ק"³¹, ומשם רואים ש"בית הרום רגלי אלקיננו שרוף באש" (שלכן "קרעו בגדיהם") — על אחת כמה וכמה שצריך הדבר להביא לידי בכי; ומפשטות הלשון משמע שגם כשהגיעו להר הבית עדיין לא היו בוכיו, ורק כש"ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים — התחילו הן בוכין"!

(ג) מהי שאלתו של ר"ע (במענה לשאלתם "מפני מה אתה משחק") "מפני מה אתם בוכים" — והגע עצמך: זה עתה — כ"שהגיעו להר הצופים" — קרע (גם) ר"ע את בגדיו³², לאבילות על חורבנה של ירושלים, ועכשיו, כש"הגיעו להר הבית (ו)ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים", בראותם גודל החורבן דביהמ"ק (שחמור יותר מחורבנה של ירושלים³³) — עומד ר"ע, בבגדים קרועים (שזהו סימן על היפך השמחה — ענין הבכי) ותמה על חבריו "מפני מה אתם בוכים"? ...!

ובתשובתו של ר"ע "לכך אני משחק דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אורי' הכהן ואת זכרי' . . עכשיו שנתקיימה נבואתו של אורי' בידוע שנבואתו של זכרי' מתקיימת" — צריך להבין:

(ד) מה ראה ר"ע להביא ראי' מנבואה זו דוקא (שבה מתייחס ישע' לנבואת הגאולה של זכרי', ומקשרה עם נבואת החורבן של אורי') — בה בשעה שהגאולה העתידה לבוא ע"י המלך המשיח היא מעיקרי האמונה, כפס"ד הרמב"ם³⁴ "כל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו, שנאמר וכו'", ומוסיף³⁵, ש"בדברי הנביאים אין הדבר צריך ראי'³⁶, שכל הספרים³⁷ מלאים בדבר זה"?!

(ט) כיצד שייך הגדת עדות ("ואעידה לי עדים נאמנים") ע"י שני עדים, שלא זו בלבד שהיו בזמנים שונים (כהשאלה בהמשך דברי ר"ע: "וכי מה ענין אורי' אצל זכרי', אורי' במקדש ראשון וזכרי' במקדש

36 כולל גם שאין צורך בתוספת חיזוק ד"עדים נאמנים" לדבריו של הנביא.

37 של כל הנביאים, החל מריבוי הנבואות של ישע' עצמו, ואפילו הנביאים שעיקר נבואתם היתה בעניני פורענות, כמו ירמ', כמודגש בשמו, מלשון מרירות (ראה לקו"ש חי"ח ס"ע 343 ואילך. וש"נ) — שהתנבא גם על הגאולה (וראה גם התוועדויות תנש"א ח"ג ע' 189 הערה 118).

31 פרש"י ד"ה אם עבר — ברכות מט, ב. פסחים מט, א.

32 כדמשמע מסתימת הלשון שכל ארבעתם (גם ר"ע) קרעו בגדיהם.

33 ראה עץ יוסף לע"י, שלכן "תמהו עליו שעל צער קטן (חורבן ירושלים) קרע ונצטער, ועתה (כשראה חורבן ביהמ"ק) שחק".

34 הלי' מלכים רפי"א.

35 שם ה"ב.

שני“), אלא עוד זאת — והוא העיקר — שמעידים על שני ענינים שהם בסתירה זל“ז, שהרי אורי מעיד על החורבן, וזכרי מעיד על הגאולה?³⁸!

טז) “תלה הכתוב נבואתו של זכרי בנבואתו של אורי” . . עד שלא נתקיימה נבואתו של אורי הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכרי” — היכן מצינו שנבואה אחת של נביא אמת תלוי בחברתה, ובפרט נבואה לטובה שתהי תלוי בנבואה של פורענות, ועד שיש מקום להתיירא שלא תתקיים הנבואה לטובה, היפך הכלל ש”כל דבר טובה שיגזור האל אפילו על תנאי אינו חוזר”³⁹?

יז) מהו הטעם שמכל הנבואות של פורעניות ונחמות בחר ר”ע בפסוקים “לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו” (באורי“), “עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים” (בזכרי“) — אף שיש פסוקים אחרים שלכאורה מתאימים לתוכן הענין כאן יותר מפסוקים אלה:

בנוגע לפורענות — “מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו” — ה”ז ממש לשון הפסוק⁴⁰ “(על הר ציון ששמם) שועלים הלכו בו”, ובודאי שמתאים יותר מהפסוק “ציון שדה תחרש וגו”?

ובנוגע לנחמה — ישנם כו”כ פסוקי נחמות שמדברים (ישירות) אודות בנינה של ירושלים ובנין ביהמ”ק⁴¹, ולמה הובא דוקא הפסוק “עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים” שתוכנו הוא ע”ד שיבת הזקנים וזקנות ברחובות (“ר”ל לא ישיגם החולשה לשבת בית כ”א ברחובות ישבו כדרך הבחורים”⁴²), אלא שנזכר (כבדרך אגב) גם בנינה של ירושלים⁴³ בכך שמדובר אודות “רחובות (של) ירושלים”?

[ולהעיר: בתוס’⁴⁴ מוכיח ש”אותה נבואה דכתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות היא לעולם הבא” (דלכאורה “דלמא היא בעולם הזה

38 וראה פירוש עץ יוסף לע”י, שזוהי הקושיא שנתקשה ר”ע — “קושיא אחת כפולה . . מה ענין אורי אצל זכרי, שאין הענינים מצד עצמם מתייחסים זל”ז, שענין אורי היא פורענות וענין זכרי בשורה טובה . . והרחיב הקושיא, שמלבד שהיא מוכחשת מעצמה כנזכר, הנה היא מוכחשת שאין השני עדים בזמן אחד . . נמצא העדות מתחלפות בענינים ובזמנים”.

39 רמב”ם הלי יסוה”ת פ”י ה”ד — מברכות ז, סע”א.

40 איכה ה, יח.

41 ולהעיר, שבנבואת זכרי גופא, הפסוק שלפנ”ז (פסוק ג) מדבר אודות שיבת הקב”ה לירושלים ולהר הקודש — “כה אמר ה’ שחתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים ונקראה ירושלים עיר הקודש והר ה’ צבאות הר הקודש” — שלכאורה מתאים יותר לכאן.

42 מצו”ד עה”פ.

43 אבל, רק בנינה של ירושלים, ולא של

ביהמ”ק.

44 ד”ה באורי”.

קודם גאולה") — מהא "דקאמר⁴⁵ עתידים צדיקים שיחיו מתים, דכתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים וילכו על משענותם, ועל אלישע שהחי' המת כתיב משענתו, וגמרינן משענת דהאי קרא ממשענת דאלישע, מה להלן החי' המת אף כאן תחיית המתים, וא"כ, ע"כ האי נבואה לעתיד לבוא, שהרי עבר בית ראשון ובית שני שלא היתה תחיית המתים", והיינו, שנבואה זו קאי אודות זמן הגאולה שבו יהי' לא רק בנין בית המקדש וקיבוץ נדחי ישראל (כפסק הרמב"ם⁴⁶), אלא יתוסף גם הענין דתחיה"מ.

אבל, הענין דתחיה"מ גופא הוא גם עיקר בתורה (כפי שמונה הרמב"ם בין י"ג העיקרים) שלא תהי' מוחלפת⁴⁷, ואין צורך בהוכחה על זה מקיום נבואתו של אורי'. ועכצ"ל, שמדובר אודות דבר חידוש בתחיה"מ גופא, שקיומו תלוי בקיום נבואתו של אורי'.

יח) "בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו" — מהו הדיוק⁴⁸ "בלשון הזה אמרו לו" (סגנון בלתי-רגיל בש"ס), ומהו הדיוק בכפל (כל) הלשון "עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו" (ב"פ עקיבא, וב"פ ניחמתנו⁴⁹)? — בשלמא בנוגע להכפל ד"ניחמתנו" מבאר המהרש"א בחדא"ג⁵⁰ ש"מצינו כל הנחמות בלשון כפול, נחמו⁵¹ נחמו עמי", אבל מהו הכפל ד"עקיבא .. עקיבא", ובפרט שבמק"א בש"ס⁵² מצינו "בלשון הזה אמר לו (ר"י) עקיבא (פ"א) נחמתני נחמתני"?

ה. יט) גם יש להתעכב — כנהוג ב"הדרן" — על הקשר שבין סיום המסכת עם תחילתה:

התחלת מסכת מכות היא — "כיצד העדים נעשים זוממין כו". ונוסף לזה, ע"פ המבואר בראשונים⁵³ שמסכת מכות מחוברת (ומהוה

50) ומ"ש ש"כפלו הדברים ע"ש שני המעשים שזכר" — ראה לעיל הערה 16.

51) ישעי' מ, א.

52) ר"ה שבעה 10 (בענין אחר).

53) ראה הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש: "מסכת מכות היא נקשרת בנוסחאות (מהדורות של כתבי-יד שונים) עם מסכת סנהדרין ובכללה היא מנוי".* ויש שכתבו שב' פרקים הראשונים

45) פסחים סח, א.

46) הל' מלכים ספ"א.

47) ראה פיהמ"ש להרמב"ם סנהדרין פ' חלק יסוד הט' והי"ג.

48) ולהעיר, שאף שהדיוק בכל תיבה כו' הוא בעיקר בתושב"כ, הרי גם בתושבע"פ יש מקום לדייק בתיבה ואפילו באות מיותרת, וללמוד מזה בנוגע להלכה למעשה (ראה גם תו"מ חכ"ג ריש ע' 220).

49) אבל בספרי: "עקיבא עקיבא נחמתנו". ובילקוט (שקרוי ללשון הספרי): "עקיבא נחמתנו נחמתנו". ובאיכ"ר: "עקיבא נחמתנו נתנחם ברגלי מבשר".

(* ובה מתיישבת הסתירה במנין המסכתות (ראה גם התוועדיות תנש"א ח"ב ע' 22 הערה 122. וש"נ), "ששים המה מלכות, אלו ששים מסכתיות" (שהש"ר פ"ו, ט (ב), אף שלפנינו

המשך וסיום) למסכת סנהדרין, נמצא, שהתחלת המסכת היא בפרטי החילוקים דבתי-דינים, „בשלשה כו“, „בעשרים ושלשה“ (סנהדרין קטנה), ועד ל”בית דין של שבעים ואחד“ (סנהדרין גדולה).

ולכאורה — לא זו בלבד שלא מצינו קשר ושייכות בין הסיום להתחלה, אלא אדרבה — תוכנם הפכי, כי:

התוקף והשלימות של הסנהדרין (סנהדרין קטנה וסנהדרין גדולה) — תלוי בבנין ביהמ”ק, כיון שמקומם של הסנהדרין הוא בלשכת הגזית שבביהמ”ק, כדרשת חז”ל⁵⁴ „למה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל מזבח“, „וקמת ועלית אל המקום⁵⁵, מלמד שהמקום גורם“ (גבי סנהדרין לא מקרי מקום אלא לשכת הגזית סמוך למחנה שכינה)⁵⁶, ולכן, כש”גלתה לה סנהדרין“, אפילו ”מ’ שנה עד שלא חרב הבית“, „לא דנו דיני נפשות“⁵⁷; ובמילא בטל גם דין עדים זוממין בדיני נפשות.

ונמצא, שסיומה של מסכת מכות בענין חורבן ביהמ”ק — „בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש“, „מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו“ — הוא היפך תוכן התחלת המסכת בענין סנהדרין ודין עדים זוממין בכל התוקף והשלימות.

כ) גם צריך להבין: כיון שסוגיא זו עוסקת בסיפורים אודות ארבעה מגדולי התנאים, אשר, „אם ראשונים בני מלאכים אנו וכו“⁵⁸, ובפרט בדור יתום זה, דרא דעקבתא דמשיחא — מהו הביאור בסוגיא זו (חלק בתורה⁵⁹) ע”ד המוסר, והלימוד וההוראה בעבודת ה’ (תורה מלשון הוראה⁶⁰) ב”המעשה הוא העיקר“⁶¹, בחיי היום-יום, לכאו”א מישראל גם בימינו אלה (שהרי התורה היא נצחית⁶²).

58) שם קיב, ב (וראה הנסמן בלקו”ש חט”ו ע’ 281 הערה 14).

59) שלימודה נכלל בהחיוב על כאו”א מישראל ללמוד כל התורה כולה (כולל גם מכילתא, ספרא וספרי וכו’, ועאכו”כ ל”ו המסכתות) לכל הפחות פעם אחת לגירסא (ראה הלי’ ת”ת לאדה”ז פ”א ה”ד), כולל גם שלימוד ענין זה צ”ל באופן ”שמביא ליד מעשה“ (קידושין מ, ב. וש”נ).

60) ראה רד”ק לתהלים יט, ח. זח”ג נג, ב. ועוד.

61) אבות פ”א מי”ז.

62) תניא רפי”ז. ובכ”מ.

שייכים למסכת סנהדרין, ומפרק שלישי, „אלו הן הלוקין“, קראו מסכת מכות (ראה ספר המצוות להרמב”ם (בהוצאת ”רמב”ם לעם“) ע’ מו בהערה).

54) פרש”י ר”פ משפטים — מירושלמי מכות פ”ב ה”ו. מכילתא ס”פ יתרו. משפטים כא, יד.

55) פ’ שופטים יז, ח.

56) סנהדרין יד, ב ובתורה”ה מלמד.

57) שבת טו, א.

ט”ג מסכתות, כי, ג’ הבבות נימנים מסכת אחת, וכן סנהדרין ומכות נימנים מסכת אחת.

ו. ויש לומר תוכן ונקודת הביאור בכהנ"ל:

תוכנה של מסכת מכות — על-דרך המוסר וההוראה בעבודת ה' — קשור עם כללות ענין החורבן והגלות, כמרומו בהשם "מכות", ובפרט בפרק "אלו הן הגולין", ועד"ז "אלו הן הלוקין"⁶³, וכמפורש בסיום וחותם⁶⁴ המסכת אודות נצחונה של רומי ("קול המונה של רומי", "יושבין בטח והשקט") בניגוד ל"סוכת דוד הנופלת"⁶⁵ — חורבן ירושלים וביהמ"ק ("בית הדרום רגלי אלקינו שרוף באש", ועד ש"שועלים הלכו בו").

אמנם, התכלית והמטרה ד"מכות"⁶⁶ אינה אלא כדי לבטל הענינים הבלתי-רצויים שגרמו הגלות ("מפני חטאינו גלינו מארצנו"⁶⁷), ועד שלא ישאר מהם רושם — כמודגש בסיום (גמר ושלמות, שזהו גם תכלית ומטרת) המסכת במשנה⁶⁸: "כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתם, שנאמר⁶⁹ ונקלה אחיך לעיניך, כיון שלקה הרי הוא כאחיד"⁷⁰.

ומבואר ומפורש עוד יותר בסיום המסכת בגמרא (שמבארת ומפרשת דברי המשנה) בשני סיפורים הנ"ל — ש"ר"ע משחק" על החורבן והגלות כיון שרואה בזה את העילוי והשלמות שבהגאולה;

ועד להסיום וחותם ממש — "ניחמתנו" (וב"פ), ש"נחמה" — כמו "וינחם ה'", "נחמתתי"⁷¹ (ועד"ז "לא ישקר ולא ינחם"⁷²), שפירושו "לשון מחשבה אחרת", ויתירה מזה, "נהפכה מחשבתו"⁷³ — לאמיתתה ובשלמותה, היא, לא רק ביטול הצער ע"י ביטול הענינים הבלתי-רצויים, אלא גם הפיכתם לטוב⁷⁴, שמהפכים הבכ"י לשחוק⁷⁵, ע"ד מ"ש

(כלשון הכתוב) ממש (לא רק "כאחיד", בכ"ף הדמיון). וכ"ה בפרש"י עה"פ: "משלוקה קראו אחיד".

71 בראשית ו, וז.

72 שמואל-א טו, כט.

73 פרש"י בראשית שם, ו.

74 ומרומו גם בנוסח "המקום ינחם .. בתוך שאר אבלי ציון וירושלים" — כ, נחמה לאמיתתה ובשלמותה שייכת רק נחמת ציון וירושלים, היינו, בגאולה העתידה לבוא, שאז יהי' גם "הקיצו ורננו שוכני עפר" (ישעי' כו, יט), ובמילא, יתבטל האבל לגמרי ויהפך מן הקצה אל הקצה (ראה גם תו"מ — מנחם ציון ח"ב ס"ע 382 ואילך. ע' 537. ע' 544. ע' 548).

75 ומרומו בכך שהמענה של ר"ע על שאלתם "מפני מה אתה משחק" ("לכך אני

63 לאחר הקדמת כל פרטי הענינים דחקירה ודרישה בהדין ומשפט, "דיני ממונות" ו"דיני נפשות" וכו', שבמסכת סנהדרין.

64 ו"הכל הולך אחר החיתום" (ברכות יב, א).

65 לשון הכתוב — עמוס ט, יא.

66 כידוע שהעונשים שבתורה — שהיא "תורת חסד" (לא רק עניני החסדים שבה, דמאי קמ"ל, אלא אפילו הענינים שנראים כמו היפך החסד) — אינם לשם עונש בלבד ח"ו, אלא בשביל תיקון הענין (ראה לקו"ש חכ"ב ס"ע 71 ואילך. וש"נ).

67 נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

68 כג, סע"א.

69 תצא כה, ג.

70 ויתירה מזה — כפס"ד הרמב"ם (הל' סנהדרין פי"ז ה"ז): "הרי הוא אחיד", "אחיד"

כנבואת הגאולה⁷⁶ "ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפק ותנחמני";

ואז יהי גם ענין הסנהדרין (התחלת המסכת) בתכלית השלימות — כמ"ש⁷⁷ "ואשיבה שופטיך כבראשונה גו", "שנעתקין למקדש"⁷⁸, ביהמ"ק השלישי⁷⁹.

וסדר העבודה בזה מבואר בארוכה ובפרטיות בשני הסיפורים שבסיום המסכת אודות ר"ג ראב"ע ר"י ור"ע, שבהם מרומז סדר העבודה דכללות בניי [שמתחלקים לד' סוגים כלליים שמיוצגים ע"י ר"ג ראב"ע ר"י ור"ע⁸⁰ — כהנים (ראב"ע, שהי' כהן מיוחס⁸¹), לויים (ר"י, מן המשוררים⁸²) ישראלים (ר"ג, נשיא, משבט יהודה) וגרים⁸³ (ר"ע, שהי' בן גרים⁸⁴) — ובכך סללו את הדרך לעבודתם של כל בניי לבטל סיבת החורבן והגלות (סור מרע) ולפעול בנין ביהמ"ק (עשה טוב)⁸⁵, אשר, הגישה לזה היא בשני הקוין דבכי' ושחוק — "הן בוכין ור"ע משחק", ולאח"ז שואלים זה את זה "מפני מה אתה משחק", "מפני מה אתם בוכים", ועד שבאים לשלימות הענין ד"עקיבא ניחמתנו", כדלקמן.

ולאחרי הקדמה זו נתחיל לבאר כל פרטי הענינים שבשני הסיפורים הנ"ל, באופן שיתורצו כל השאלות והדיוקים האמורים לעיל.

ז. "וכבר הי' ר"ג וראב"ע ור"י ור"ע מהלכין בדרך":

נוסף על כללות הענין דהליכה בדרכי ה' (כמ"ש "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט"⁸⁶, "הדרך ילכו בה"⁸⁷), הנה בפרטיות יותר, בזמן

(80) ולכן נזכרו גם שמותיהם של ר"ג ראב"ע ר"י.

(81) ראה לעיל הערה 13. — והוא דור עשירי לעזרא (ברכות כז, ב).

(82) ערכין יא, ב. — וראה גם מפרשי המשניות מע"ש פ"ה מ"ט.

(83) שגם הם "בני אברהם", ויתירה מזה, בנים של מי שאמר והי' העולם (תשובת הרמב"ם הידועה — נסמנה בלקו"ש חכ"ו ע' 161 הערה 14).

(84) סדה"ד בערכו. וש"נ.
(85) וב' ענינים אלה הם תוכן ב' הסיפורים, כדלקמן.

(86) וירא יח, יט.

(87) יתרו יח, כ.

משחק כו"י) בא לאחרי ההקדמה ד"ואתם מפני מה אתם בוכים" — כי, כוונתו היא לא רק לבאר להם הטעם לכך ש"אני (ר"ע) משחק", אלא גם לפעול אצלם ("אתם") השינוי מבכי' לשחוק ("ניחמתנו").

(76) ישעי' יב, א.

(77) שם א, כו.

(78) רמב"ם הל' סנהדרין פ"ד הי"ב.

(79) וי"ל שכיון שמעלתו גדולה יותר מבית ראשון ושני, להיותו "מקדש אדניי כוננו ידיך", "בנינא דקוב"ה" (ראה לקמן סוס"כ), תהי' גם מעלת הסנהדרין הסמוכה אליו באופן נעלה יותר ממעלת הסנהדרין שבבית שני וראשון. ועפ"ז יש לפרש מ"ש "ואשיבה שופטיך כבראשונה" — בכ"ף הדמיון למעליותא.

הגלות (שאז אירע סיפור זה) — קאי "מהלכין בדרך" על "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"⁸⁸, שעי"ז מבטלים סיבת הגלות, ובדרך ממילא בטל גם המסובב, הגלות, ואז תהי' ההליכה בדרכי ה' בקיום התומ"צ בתכלית השלימות — "חוזרין כל המשפטים .. מקריבין קרבנות ועושין שמטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה"³⁴, "כמצות רצונך"⁶⁷.

וביאור הענין ד"מהלכין בדרך" — כללות העבודה דזמן הגלות:

אמרו חז"ל⁸⁹ "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים", ומבואר בדרושי חסידות⁹⁰ שאין הכוונה רק לגרים כפשוטם (שמספרם מועט), אלא גם ובעיקר לבירור והעלאת ניצוצות הקדושה, ועל זה אמרו "צדקה עשה הקב"ה בישראל שפיוזן לבין האומות"⁸⁹, "אחד מכם גולה לברכריא ואחד מכם גולה לסמטריא"⁹¹ — כדי שיבררו את ניצוצות הקדושה שבכל העולם כולו⁹². וכאשר בני"י מסיימים את בירור והעלאת כל ניצוצות הקדושה, ללקטם ולקבצם מכל העולם כולו, אזי מסתיימת הגלות, ונעשה קיבוץ גלויות דכל בני"י ("קבץ נדחי ישראל"³⁴), "האובדים"⁹³ בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים"⁹⁴.

וזהו תוכן הענין ש"ר"ג וראב"ע ור"י ור"ע מהלכין בדרך" לכיוון

(88) ראה תניא רפ"ז.

(89) פסחים פז, ב.

(90) תו"א בראשית ו, א. תו"ח ר"פ חיי

שרה (קכא, סע"ב ואילך). ובכ"מ.

(91) ש"השר פ"ב, ח (ב).

(92) ואף ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו"

— ולכאורה אינו מובן "מה ה' נעשה (בנוגע

לבירור הניצוצות) אם לא חטאו ולא היו

גולים" — "ע"כ צ"ל שאז היו נכללים

הניצוצות ממילא כבר בפני האבוקה, כמו

נעמה העמונית, וכן כל העמים באו לשמוע

חכמת שלמה (עליו נאמר (דברי הימים-א כט,

כג) "וישב שלמה על כסא הוי", ובימיו

"קיימא סיהרא באשלמותא" (ראה שמו"ר

פט"ו, כו), ש"שמש הוי" היתה מאירה בכל

התוקף), וכמ"ש במלכת שבא כו', והיינו לפי

שאז ה' אבוקה גדולה עד"מ, ע"כ ממילא

מתכללים בה הניצוצות, ואם ה' נמשך בהמ"ק

כן יותר היו כולם מתבררים עד"ז .. משא"כ

אחר שחטא (שאז נחסר בתוקף האבוקה ד"נר

הוי' נשמת אדם" (משלי כ, כז) .. צריך לירד

אל מקום הקליפות ושם יבררם" (תו"א שם).

(93) ישעי' כז, יג.

(94) זוהי מעלתה של הגאולה האחרונה

עלי' נאמר (מכה ז, טו) "כימי צאתך מארץ

מצרים אראנו נפלאות" — שכשם שביצי"מ לא

נשאר אפילו יהודי אחד במצרים, כיון שבררו

כל ניצוצות הקדושה שהיו במצרים, ולא נשאר

מה לעשות שם, כך תהי' גם הגאולה האחרונה

באופן שאפילו יהודי אחד לא ישאר בגלות (דלא

כבגאולות שלפנ"ז שגם אחרי הגאולה נשאר

כו"כ מישראל בגלות), דכיון שכבר נתבררו

כל ניצוצות הקדושה שבכל העולם, לא נותר

ליהודי מה לעשות שם בעבודת הבירורים

(ראה גם תו"מ חל"ט ע' 108. וש"נ).

וזהו הטעם שדוקא בגאולה האחרונה

יקויים היעוד (זכרי' יג, ב) "את רוח הטומאה

אעביר מן הארץ" — כי, קיומה וחיותה של

"רוח הטומאה" אינו אלא מצד הניצוץ קדושה

שבה, וכשנתברר הניצוץ קדושה ויתעלה

למקורו, תבטל בדרך ממילא המציאות ד"רוח

הטומאה".

רומי, לפני ש"היו עולין לירושלים" — שלכל לראש צ"ל הליכתם של כללות בניי (המיוצגים ע"י ר"ג וראב"ע ור"י ור"ע, כנ"ל ס"ו) לברר ניצוצות הקדושה שבכל העולם, עד להמקום היותר תחתון, רומי (הלעו"ז דירושלים), ואיראפאר שכללות ישראל יהיו "עולין לירושלים" (סיפור הבי) — לראות ולבחון המעמד ומצב דירושלים וביהמ"ק, אם יכולים כבר לבנותו כו' — ללא ההקדמה ד"מהלכין בדרך", בירור ניצוצות הקדושה שבכל העולם, שבשביל זה גלו ישראל לבין האומות.

ועפ"ז יש לבאר גם דיוק הלשון "וכבר הי' ר"ג וראב"ע ור"י ור"ע מהלכין בדרך" (שמשמעותו שמהלכין בדרך משך זמן מקודם לכן) — כיון שההליכה בדרך דכללות בניי לברר הניצוצות שבכל העולם מתחילה מהרגע שלאחרי החורבן (שברגע שלאח"ז נולד מושיען של ישראל⁹⁵), ומיד מתחילה העבודה ד"בקולו תשמעו" לבטל סיבת הגלות, שאז תבוא הגאולה⁹⁶), ויתירה מזה — בכללות יותר — החל מירידת הנשמה למטה (מתחלת ברייתם⁹⁷), שלא ירדה כדי לתקן את עצמה, אלא כדי לתקן את הגוף ונה"ב וחלקו בעולם⁹⁸, שבשביל זה "פיזרן לבין האומות".

ח. וכיון ש"מהלכין בדרך" כדי לברר ניצוצות הקדושה שבעולם (כנ"ל) — "שמעו קול המונה של רומי":

אף שגם בעת ההליכה בדרך עוסקים בתורה, ולא עוד אלא ש"תלמוד תורה כנגד כולם⁹⁹", מ"מ, בזמן הגלות (כש"מהלכין בדרך") גם העסק בתורה גופא¹⁰⁰ הוא (לא באופן של ניתוק מהעולם, בבחינת

97) כמרומו בהלשון ה"י" — כמארו"ל (שמור"ר פ"ב, ד) "כל מי שכתוב בו הי' מתוקן לכך .. מתחלת ברייתם נתקנו לכך".

98) ראה תניא פל"ז (מח, ב).

99) פאה פ"א מ"א.

100) נוסף לכך שצריך להיות באופן שמביא לידי מעשה, ובזה דוקא מתבטאת הגדלות של הלימוד — "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", וכמ"ש הרמב"ם (הל' ת"ת פ"ג ה"ג. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ב. וש"נ) "אין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצות כולן, (ומוסיף לבאר טעם הדבר — לפי) שהתלמוד מביא לידי מעשה", וכמ"ש בנוסח התפלה: "ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים".

95) כמסופר במדרשי חז"ל (ירושלמי ואיכ"ר שבעה ערה 22) שכאשר געתה פרתו, אמר לו הערבי שחרב ביהמ"ק, ותיכף געתה פרתו פעם שניי, ואמר לו שנולד מושיען של ישראל (אלא שזהו ע"ד המבואר במאמר (פ"ד לעיל ע' 150)) בנוגע לעולם האצילות, ובנוגע לנבואה, שענינים אלו נמצאים בעולם למטה, אלא שהחסרון הוא בה"מקבל". ועד"ז בנדו"ד, שברגע שלאחרי החורבן נולד מושיען של ישראל, אלא שעדיין צ"ל הענין ד"היום אם בקולו תשמעו" (תהלים צה, ז) אצל אלו שנמצאים מסביב ל"מושיען של ישראל".

96) כדברי משיח — במענה על השאלה "לאימת אתי מר" — "היום, אם בקולו תשמעו" (סנהדרין צח, סע"א).

"אני את נפשי הצלתי", מתוך מנוחה ושלווה¹⁰¹, אלא) באופן שיודעים שהולכים בדרך בשליחותו של הקב"ה לברר ניצוצות הקדושה שבעולם¹⁰², ובמילא, צריכים להקשיב ולשמוע מה נעשה בעולם — ולא רק בבתי-כנסיות ובתי-מדרשות שבעולם, אלא גם ב"המונה של רומי" — לידע היכן נמצא (יהודי או) ניצוץ קדושה אוכד או נדה, כדי לברר ולהעלות ניצוץ זה לקדושה (גם אם בשביל זה צריכים מס'נ¹⁰³ כדי להפסיק מלימוד התורה¹⁰⁴).

וכאן ישנם שתי גישות — "התחילו בוכין ור"ע משחק":

ההנחה הראשונה, מצד מושכל ראשון ("התחילו") — שמצב כזה מעורר ומביא לידי בכי ("בוכין"), בגלל גודל הצער שבהליכה בדרך¹⁰⁵, החל מכללות ירידת הנשמה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא¹⁰⁶, לעוה"ז הגשמי¹⁰⁷ והחומרי (עולם הקליפות וסט"א, שהרשעים גוברים בו¹⁰⁸), ובמכ"ש וק"ו מצד גודל הירידה שבזמן ומעמד ומצב הגלות.

אמנם, רק ר"ג וראב"ע ור"י (כהן לוי וישראל) "התחילו בוכין",

משא"כ ר"ע (בן גרים) הי' משחק, כי:

"שקול כנגד כל המצוות", הוא, משום ש"התלמוד מביא לידי מעשה" (כנ"ל הערה 100).

105 כפי שמצינו שהליכה בדרך — בגשמיות — "גורמת לשלשה דברים ממעטת פרי ורבי וממעטת את הממון וממעטת את השם" (פרש"י לך לך יב, ב), ועאכו"כ ברוחניות (ראה אג"ק ח"א ע' קצה).

106 ע"פ לשון חז"ל — חגיגה ה, ב. 107 וגם אם תשאר בדרגה הכי נעלית, נעשית בה הירידה מצד השייכות והצורך באכילה ושת"י* — מהדברים שבהם "דומים לבהמה" (ראה חגיגה טז, א).

108 ראה תניא פ"ו. פכ"ד.

101 ולהעיר מדברי ירמי' לברוך בן נרי' כשהי' מצטער על זה שלא שרתה עליו נבואה — "כה אמר ה' הנה אשר בניתי אני הורס וגו' ואתה תבקש לך גדולות" (בתמי'), כלומר, "איך אתה מבקש עתה דברי גדלות, היא הנבואה, כשישראל גולים וכו'" (ירמי' מה, ד"ה ובמצו"ד).

102 להעיר מהידוע בפי' הפסוק (תהלים לו, כג) "מה' מצעדי גבר כונו", שבכל מקום שיהודי הולך, יש לו שליחות לברר ולתקן איזה בירור ותיקון במקום זה, ומאות בשנים, או גם משעת בריאת העולם, מחכים (הדבר שצריך להתברר, והנשמה שצריכה לברור) לזמן זה (ראה לקו"ד ח"ד תקצו, סע"א ואילך. "היום יום" י תמוז. ג אלול. יד חשון. ובכ"מ).

103 להעיר מפתגם הצ"צ שכל עניני המס"נ של אדה"ז הם "כלא" לגבי המס"נ לנתק את עצמו מהדביקות ד"עמך לא חפצתי" ולהתמסר לטובתו של יהודי, שיתעורר בתשובה כו' (לקו"ד ח"א מה, א).

104 כי, זה ש"תלמוד תורה כנגד כולם",

(* ועד שאפילו משה רבינו — שבירידתו למטה נשאר בדרגת נשמה דאצילות (ראה לקו"ת נצבים מט, ב. ובכ"מ) — בעלותו ההרה לקבל התורה, שהי' ניזון ואוכל "מזיו השכינה" — "נתענה .. (ו)נצטער" מזה ש"לחם לא אכל ומים לא שתה" (שמו"ר פמ"ז, ז).

ר"ע, שהי' בן גרים, ונעשה מגדולי התנאים¹⁰⁹, וכאשר "הי' העולם שמם" העמיד את התורה (ע"י תלמידיו) עבור כל הדורות הבאים¹¹⁰, ועד ש"כולהו אליבא דר"ע"¹¹¹ — ידע והרגיש גודל החשיבות שבבירור ניצוצות הקדושה, הנקראים "גרים"¹¹², שהרי לולי הגירות מי יודע היכן הי' הוא בעצמו!

ולכן מרגיש הוא גם גודל הצורך בהליכה בדרך (עד לרומי) כדי לברר ניצוצות הקדושה שבכל העולם (שהרי לולי זאת, מי יודע אם הניצוץ קדושה יתברר ויתעלה לקדושה¹¹³), כך, שכל הקשיים הכרוכים בזה אינם נחשבים לגבי גודל העילוי דבירור הניצוצות.

ט. ובזה שקו"ט ר"ג ראב"ע ור"י עם ר"ע — "אמרו לו מפני מה אתה משחק, אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים":

ר"ג ראב"ע ור"י אומרים לר"ע: הן אמת שכאשר נמצאים בגלות מוכרחים לילך בדרך לעסוק בבירור והעלאת ניצוצות הקדושה, אבל, מהי השמחה שבדבר — הרי בודאי מוטב הי' אילו בני" לא היו גולים, אלא היו יושבים על אדמתם ועוסקים בתומ"צ מתוך מנוחה ושלווה (ובירור ניצוצות הקדושה הי' נעשה באופן שהניצוצות היו מתקבצים מאליהם ונכללים באור האבוקה)?!

ועל זה משיב ר"ע לר"ג ראב"ע ור"י — כדרכם של יהודים שמישיבים על שאלה בשאלה: מה נתחדש אצלכם זה-עתה (בשמיעת "קול המונה של רומי") שבגלל זה התחלתם לבכות — בכי' דייקא, שבאה בסיבת מאורע לא טוב שמתרחש לפתע באופן בלתי-צפוי — הרי כל משך ההליכה בדרך יודעים כולנו שבנ"י נמצאים בגלות ואוה"ע יושבין בטח והשקט וכו'¹¹⁴!?

אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה" — שקאי על "ניצוץ אלקות המחי' את נפשו .. שיהי' בבחי' עילוי רב ועצום כו".
 113) ובפרט בזמן הגלות, שנחלש ונתמעט אור האבוקה באופן שהניצוצות אינם נמשכים מעצמם ליכלל באבוקה, אלא צריכים לירד למטה, להמקום שבו נפלו הניצוצות, כדי לבררם (כמבואר בתו"א שבהערה 92).
 114) ומה גם שמסתבר לומר שהליכתם לרומי היתה כדי לבטל גזירות על בני"י, היינו, שבהליכה זו עצמה מודגש תוקף הגלות.

109) ובא לזה רק בהיותו ארבעים שנה, ועי' ש"דן ק"ו בעצמו" [בכסוגיין: "ומה כו' עאכו"כ"] מהא ד"אבנים שחקו מים" (אדר"נ פ"ו ה"ב), היינו, שאפילו אם לכו כלב האבן, הנה אם רק לא יתפעל, ויתמיד בעבודתו יום אחר יום, אזי יחקקו המים גם את האבן החזקה ביותר.
 110) ראה יבמות סב, ב.
 111) סנהדרין פו, רע"א.
 112) ולהעיר מהמבואר בלקו"ת (בחוקותי מט, א) בפירוש הכתוב (תבוא כח, מג) "הגר

י. ונקודת הביאור בתוכן המענה של ר"ג ראב"ע ור"י (על שאלתו של ר"ע "מפני מה אתם בוכים") — "אמרו לו וכו'":

כיון שההליכה בדרך היא כדי לברר ניצוצות הקדושה, צריכה להיות אפשרות להבחין ולהכיר ("דערהערן") הניצוץ קדושה, שרק אז יכולים לבררו ולהעלותו לקדושה.

וכיון ש"שמעו קול המונה של רומי" בלבד, מבלי "לשמוע" (להבחין ולהכיר) "קול" הניצוצי קדושה שנמצאים שם — הבינו עד כמה גדלה ירידת הגלות ביותר.

ומזה נתעוררה אצלם תמיהה הכי גדולה וצער הכי גדול: מהי התועלת בהליכה בדרך כדי לברר ניצוצות הקדושה — במצב ירוד כזה שלא "שומעים" את ניצוצות הקדושה, כך, שלא נראית האפשרות לבררם?!

וגודל הצער והתמי" על דבר שאינו מובן בשכל כלל (גם לא בשכלם של תנאים) היא סיבת הבכיה¹¹⁵.

יא. ובפרטיות יותר — "אמרו לו) הללו כושיים שמתחזים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט":

בניצוצות הקדושה שבעולם — יש מהם שנמצאים בדברים הגשמיים שהם עניני הרשות, ויש מהם שנפלו למטה יותר — בדברים האסורים, ועד לתכלית הירידה — "מתחזים לעצבים" — ע"ז (ניגוד למהותו ועצמותו ית'), שרש וכללות¹¹⁶ שבע מצוות ב"נ¹¹⁷.

ובע"ז גופא ישנה ירידה הכי גדולה — "מקטרים לעבודת כוכבים"

אלקותו צוה עליו שלא יקלוהו), ויש אומרים אף על הדינים (מאלקים נמי נפקא, יהא אלקותי עליך להיות מוראי עליך .. ולא מורא בשר ודם להטות משפט, כי המשפט לאלקים הוא). וראה ב"ר פט"ז, ו: "ויצו, על ע"ז .. כי הואיל הלך אחרי צו (הושע ה, יא). ה', על ברכת ה' כד"א (אמור כד, טז) ונוקב שם ה' מות יומת. אלקים, אלו הדיינים שנאמר (משפטים כב, כז) אלקים לא תקלל. על האדם, זו שפרכת דמים שנאמר (נח ט, ו) שופך דם האדם. לאמר, זה גילוי עריות שנאמר (ירמי' ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו'. מכל עץ הגן אכול תאכל (בראשית ב, טז), צוהו על הגזל".

115) כידוע שה"כיוון במוח דוחה המותרות בליחות הדמעות" (תו"א וישלח כו, א).

116) כשם ש"אנכי ולא יהי' לך" הם שרש וכללות כל התורה כולה, ש"אנכי" כולל כל רמ"ח מ"ע, ו"לא יהי' לך" כולל כל סס"ה מל"ת (תניא רפ"כ).

117) ראה סנהדרין נו, ב (ובפרש"י): "שבע מצות נצטוו בני נח .. רבי יהודה אומר אדה"ר לא נצטווה אלא על ע"ז בלבד, שנאמר (בראשית ב, טז) ויצו ה' אלקים על האדם (את אלקותו צוה עליו על האדם שלא ימירוהו באחר), רבי יהודה בן בתירה אומר אף על ברכת השם (דנפקא ל"י נמי מאלקים,

— כי: הקטורת היא "חביבה מן כל הקרבנות"¹¹⁸, ועד שהעבודה היחידה שהיתה נעשית בקדש הקדשים (אחת בשנה, ע"י הכה"ג)¹¹⁹ היא עבודת הקטורת דוקא, וכידוע¹²⁰ שבה מתבטאת ההתקשרות של בני"י עם הקב"ה באופן ש"בחד קטירא אתקטרנא"¹²¹. ונמצא, ש"מקטרים לע"ז" הוא הניגוד וההיפך לגמרי — קישור וחיבור לע"ז.

[ויש להוסיף, שמהענינים המיוחדים שבעבודת הקטורת הוא בירור והפיכת הלעו"ז, שלכן, בין י"א¹²² סממני הקטורת הוא "מור", שלכמה דעות הוא דם חי שאינה טהורה¹²³, אע"פ שבכל שאר הענינים "לא הוכשרו למלאכת שמים אלא טהורים ומותרים בפיך"¹²⁴. ובזה מודגש גודל הירידה שב"מקטרים לע"ז" — שתמורת הפיכת הלעו"ז לקדושה ע"י הקטורת בביהמ"ק, מנצלים את ענין הקטורת לע"ז].

וע"פ הידוע¹²⁵ שכל הגבוה ביותר יורד למטה יותר, כמשל האבן שבראש החומה שנופלת למטה בריחוק יותר, מובן, שנפילת ניצוצי הקדושה למטה ביותר — "משתחווים לעצבים", ויתירה מזה: "מקטרים לע"ז" — מורה ששרשם של ניצוצי קדושה אלה גבוה ביותר.

וכיון שכן, הי' צריך להשמע ה"קול" דניצוצות הקדושה שצריכים ורוצים וחפצים להתברר ולעלות לקדושה¹²⁶, ולא עוד אלא שמצד גודל מעלת ניצוצי קדושה אלה ששרשם גבוה ביותר, ונפלו למטה ביותר, הי' צריך להשמע קולם (רצונם וחפצם להתברר ולעלות לקדושה) מתוך רעש ("שטורעם") גדול כו'; ואעפ"כ, לא זו בלבד שלא נשמע קולם של ניצוצות הקדושה מתוך רעש כו', אלא אדרבה — "יושבין בטח והשקט", ומה ששומעים אינו אלא "קול המונה של רומי"!

122 (י"א דייקא — שמורה על בירור והפיכת י"א כתרין דמסאבותא (ראה תו"מ סה"מ חשון ס"ע שמ ואילך. וש"ג).
123 ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"א ה"ג.
124 ראה שבת כח, א"ב. תניא פל"ז (מו, סע"ב). וראה השגות הראב"ד לרמב"ם שם. רמב"ן תשא ל, כג. ועוד. וע"ד החסידות — תו"מ סה"מ תשרי ע' קסה. וש"ג.
125 ראה לקו"ת ראה יט, ג. ובכ"מ.
126 ע"ד "מים תחתונים בוכין כו" (תקו"ז ת"ה). — וראה לקו"ד שבהערה 102.

118 במדב"ר פי"ח, ת.
119 ההיפך בתכלית מהמצב ד"שועל שיצא מבית קדשי הקדשים" שבסיפור השני. — ועפ"ז י"ל ששני הפרטים שבסיפור הראשון, "משתחווים לעצבים" ו"מקטרים לע"ז", מכוונים לשני הפרטים שבסיפור השני, "הגיעו להר הצופים כו'" (ראיית חורבן ביהמ"ק בכללותו) ו"הגיעו להר הבית ראו שועל שיצא כו'" (החורבן דבית קדשי הקדשים).
120 ראה תו"מ סה"מ אייר ע' רפד ואילך. וש"ג.
121 זח"ג רפח, א.

יב. ויתירה מזה — "אנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש":
 ובהקדם הטעם שביהמ"ק נקרא "בית) הדום רגלי (אלקינו) —
 כמ"ש¹²⁷ (בחורבן ביהמ"ק) "ולא זכר הדום רגליו ביום אפוי", "אין הדום
 זה אלא ביהמ"ק"¹²⁸, וכמ"ש¹²⁹ "השמים כסאי והארץ הדום רגלי¹³⁰ אי זה
 בית¹³¹ אשר תבנו לי".

ויש לבאר זה ע"פ המבואר בתורה אור בתחלתו, ש"השמים כסאי"
 קאי על תורה, שהיא רצונו וחכמתו של הקב"ה שנשפלו וירדו למטה
 לדבר ולדון בענינים גשמיים — כמשל היושב על הכסא שע"ז נשפל
 קומתו למטה, ו"הארץ הדום רגלי" קאי על מצוות, שבהם ההשפלה למטה
 גדולה יותר מההשפלה דתורה (שרק מדברת בענינים גשמיים), כיון
 שנתלבשו בדברים גשמיים ממש (ציצית בצמר גשמי ותפילין בקלף גשמי
 וכיו"ב), וע"ז יתעלו למעלה — בדוגמת "הדום" שהוא כמו שרפרף,
 כסא קטן שמעמידן תחת הרגלים להגביהם מעל הארץ. ועפ"ז יש לבאר
 הטעם שביהמ"ק נקרא "בית הדום רגלי אלקינו" — לפי שהגילוי
 דהשפלת אלקותו ית' בעוה"ז הגשמי ("הדום רגלי"¹³²) הוא (בעיקר) בבית
 המקדש¹³³.

וזהו שבזמן הגלות (רק) "בית הדום רגלי אלקינו (ולא "השמים
 כסאי") שרוף באש" — כידוע שהחורבן והגלות נגע רק במצוות ("הדום
 רגלי")¹³⁴, שמכל רמ"ח מ"ע נשאר רק פ"ז מצוות¹³⁵, משא"כ בתורה

רגלי .. וכאן (בביהמ"ק) הוא בבחינת הגלות
 שם כבודו כמלך שרגליו מיוחדים בהדומו".

134) ובמצוות גופא — רק כפי שירדו
 למטה, ע"י הצמצום דשם אלקים, ולא כפי
 שהם למעלה, שנקראות "מצוות הוי" (שלח,
 טו, לט. וראה לקו"ת שלח מו, א. ובכ"מ).
 — ועפ"ז יומתק דיוק הלשון "בית הדום
 רגלי אלקינו", אף שבפסוק "השמים כסאי
 והארץ הדום רגלי" נזכר שם הוי' ("כה אמר
 הוי'").

135) ראה ד"ה להבין ענין לקיחת אנשי
 חיל לאדהאמ"צ (מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים
 ע' רסו): "ראשו כתם פ"ז, היינו פ"ז מצות
 שנשאר מרמ"ח, כי קס"א נתבטלו, ופ"ז
 מצות אלו נק' בחי' ראשו, כי המה עיקר קיום
 העולם, עיי"ש בארוכה (וראה גם תו"מ
 חל"ט ריש ע' 209. וש"נ).

127) איכה ב, א.

128) איכ"ר פ"ב, ג.

129) ישע"י סו, א.

130) ראה פי' מהר"ז לאיכ"ר שם: "ומ"ש
 השמים כסאי והארץ הדום רגלי פי' ג"כ על
 ביהמ"ק שבארץ שמכוון כנגד כסאו בשמים".
 131) ראה תו"א בתחלתו (א, ג): "אי זה
 בית כו' כי הכסא והשרפרף אין דרכן להעמידן
 בחוץ אלא בתוך הבית". ומזה משמע שמפרש
 "אי זה בית אשר תבנו" — בניחותא (ע"ד
 הפירוש בפסוק (מלכים"א ח, כז) "הנה השמים
 ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה"
 — בניחותא).

132) משא"כ "השמים כסאי" — שקאי
 על ביהמ"ק של מעלה (כנ"ל הערה 130).

133) ראה פי' יפה ענף לאיכ"ר שם:
 דהתם (הארץ) בבחינת שהיא כבושה תחת

(“השמים כסאיי”), שגם לאחרי החורבן¹³⁶ “כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה”¹³⁷, ולכן לא שייך בזה הענין ד”שרוף באש”¹³⁸ ח”ו. ועפ”ז יש לבאר המשך דברי ר”ג ראב”ע ור”י לר”ע “הללו כושיים שמתחזים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט ואנו בית הדום רגלי אלקיננו שרוף באש”:

ר”ג ראב”ע ור”י אינם מזכירים כאן את הצער דקושי שעבוד הגלות בניגוד לשלוותה של רומי, כי, מה שנוגע להם (עד כדי בכי) הוא (לא הצער הגשמי שלהם ושל כללות בני”י, אלא) הצער דגלות השכינה¹³⁹, שמתבטא גם בנפילת ניצוצות הקדושה למטה מטה ביותר — “משתחזים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים”, עד שלא נשמע קולם (“יושבין בטח והשקט”).

ויתירה מזה — טוענים ר”ג וראב”ע ור”י לר”ע: ניצוצות אלה (לא רק שנתרחקו ביותר עד שנחשך אורם לגמרי¹⁴⁰, אלא עוד זאת) — במקום להכלל באבוקה דאש הקדושה — נכללו ונשרפו באש דלעו”ז (אש דרומי), כמו “בית הדום רגלי אלקיננו” [שבזה נכלל גם ירדת ניצוצות הקדושה בדברים הגשמיים כדי להעלותם לקדושה ע”י קיום המצוות] ש”שרוף באש”, כך, שלא נראית אפשרות לבררם ולהעלותם לקדושה ע”י ההליכה בדרך.

יג. ויש להוסיף בזה:

שריפת “בית הדום רגלי אלקיננו” — אינה בגלל חזקם ותקפם של

אש דקדושה, שעלי נאמר (יומא כא, ב) “אש אוכלת אש”, ששורפת ומכלה האש דלעו”ז.

139) וע”ד ששלימות התפלה היא שמבקש (לא על מילוי החסרון שלו, כיון שנמצא בדרגא כזו שאין זה נוגע לו*, אלא) על מילוי חסרון השכינה, “כובד ראש” דלמעלה (ראה לקו”ש חכ”ג ע’ 217. וש”נ).

140) ראה סה”מ עת”ר ע’ קב.

(* וע”ד הסיפור שהרב המגיד שלח א’ מתלמידיו אל הרה”צ ר’ זושא מאניפאלי כדי ללמוד ממנו קבלת יסורים בשמחה, ואמר לו ר’ זושא שאינו מבין למה שלחו הה”מ אליי, שהרי אין לו יסורים — אף שהי עני מרוד וכו’ (ראה גם תו”מ חל”ד ס”ע 203 ואילך. וש”נ).

136) וראה ברכות ח, א: “מיום שחרב ביהמ”ק אין לו להקב”ה בעולמו אלא ד’ אמות של הלכה”.

137) מנחות בסופה. — וראה לקו”ת במדבר יג, סע”א ואילך: “מעלת התורה זו עדיפא מהמצוות עצמן (אף שהתורה היא פירושי המצוות) שאינם נוהגות אלא בזמן שביהמ”ק הי’ קיים דוקא במקום מזבח .. שהתורה היא בחי’ הדם הממשיך חיות לכל האברין בשוה בכללותן, משא”כ המצוות שהם אברין דמלכא עד”מ יש בהן התחלקות עת וזמן .. לפי שהם .. למטה מבחינת התורה”.

138) ואדרבה: דברי תורה נמשלו לאש, כמ”ש (ירמי’ כג, כט) “הלא כה דברי כאש”,

נבוכדנאצר, אספסיינוס או טיטוס, ריבוי חילותיהם עם כל מכונות המלחמה כו'; זוהי "כפירה" לומר כן; גם אם היו מתקבצים כל ממלכי מזרח ומערב לא היו יכולים, מצד עצמם, להחריב את ביהמ"ק ולהגלות את ישראל מעל אדמתם, כיון שאין לאוה"ע שליטה על בני",

ובפרט שגם מצד עצמם "אינם יכולים (אוה"ע) לעבור כלל על רצונו ית'. . שהוא חיותם וקיומם", "אינם משנים תפקידם ופקודתו ית' שמרה רוחם", וגם אם עובדים ע"ז, "קרו¹⁴¹ לי' אלקא דאלקיא¹⁴²", ובמילא, גם אם היו יכולים להעמיד צלם בהיכל [כפי שמצינו בהנהגת כמה ממלכי רומי שחפצו שביהמ"ק ישאר לעמוד על תלו אלא שיעמידו בו צלם¹⁴³], שענינו שיתוף שם שמים ודבר אחר¹⁴⁴ — לא היו יכולים לשרוף ההיכל, כיון שזהו בסתירה למציאותו ית';

אלא הסיבה לכך היא בגלל הנהגתם של בני¹⁴⁵ ("מהרסיך¹⁴⁶ ומחריביך ממך יצאו"¹⁴⁷) — כדאיתא בגמרא¹⁴⁸ "מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו¹⁴⁹ ע"ז וג"ע¹⁵⁰ ושפ"ד .. מקדש שני .. מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם" (וזהו הטעם ש"ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם") — שכיזן שניתנה להם בחירה חפשית שאין בה הגבלות¹⁵¹, לכן, ביכלתם לגרום

להם דברים בקופה והעלו להם חזיר, כיון שהגיע לחצי חומה נעץ צפרניו וכו'".
וכן הי' גם בזמן חזק' המלך — שביקש הקב"ה לעשותו משיח (סנהדרין זד, א) — שהי' אז שבנא, שנתן אחיזה לסנחריב כו', שהי' הלעו"ז של משיח (ראה אוה"ת נח (כרך ו) תתרה, ריש ע"ב. ועוד).

(148) יומא ט, ב.
(149) ובהמשך הסוגיא (יומא שם): "לפיכך הביא עליהן ג' גזרות כנגד ג' עבירות שבידם, שנאמר לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהי' והר הבית לבמות יער".
(150) ראה גם גיטין נח, סע"א: "ואמרי לה על שתי פתילות בנר אחד" (אשת איש — פרש"י).

(151) שעז"נ (בראשית ג, כב) "הן האדם הי' כאחד ממנו", "כלומר הן מין זה של אדם הי' יחיד בעולם .. עושה כל מה שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו כו'" (רמב"ם הל' תשובה רפ"ה), ש"בחירה זו נלקחה מבחי' גבוה מאד

(141) מנחות בסופה.
(142) תניא פכ"ד. וראה בארוכה בדרוש תער השכירה (אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תשסז ואילך).
(143) ראה (לדוגמא) תענית כו, ריש ע"ב: "והעמיד צלם בהיכל".
(144) ובפרט להדעות שב"נ לא נצטוו על השיתוף (ראה רמ"א או"ח סקנ"ו. הנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 41 הערה 36).
(145) ובלשון הכתוב — שהובא בהמשך הסוגיא (בסיפור הב') — "לכן בגללכם ציון שדה תחרש גו'".
(146) ישע"י מט, יז. וראה אג"ק חכ"ג ע' נג.

(147) וראה גם סוטה בסופה: "ת"ר כשצרו ממלכי בית חשמונאי זה על זה ("שני אחים שהיו מתקוטטין על המלוכה", וא' מהם "הביא עמו חייל רומיים" — פרש"י) .. הי' שם זקן אחד .. אמר להן כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם, למחר שלשלו

שאוה"ע יציתו אש בהיכל¹⁵² עד שיהי' "בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש".

ועד"ז בנוגע לניצוצות הקדושה שנכללו ונשרפו באש דלעו"ז ("משתחויים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים") – שלולי התערבותם של בני"י אין זה בכח הקליפה וסט"א מצד עצמה.

ועפ"ז יש לבאר דיוק הלשון "ואנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש"¹⁵³ – שבזה מרומז שהאפשרות ל"בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש" היא ההתערבות מצדם של בני"י – "אנו".

וזוהי טענתם של ר"ג ראב"ע ור"י – כשהיו "מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי", ש"משתחויים כו' ומקטרים כו' ואנו כו' שרוף באש" – מהי התועלת בהטירחא והיגיעה והצער שבהליכה בדרך במעמד ומצב ירוד ביותר?! – טענה שנאמרת מתוך רגש של צער גדול ביותר עד כדי בכי" – "ולא נבכה" (בתמי").

יד. ועל זה משיב להם ר"ע ("אמר להן") "לכך אני משחק, ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה" – שהחידוש בזה הוא, שמכאן רואים שהנהגתו של הקב"ה אינה ע"פ מדידה והגבלה:

מצד מדידה והגבלה – כהסדר הרגיל ב"מדתו של הקב"ה" שהיא "מדה כנגד מדה"¹⁵⁴ – לא יתכן שאוה"ע "עוברי רצונו" (שמתנהגים היפך טבעם ש"אינם יכולים לעבור כלל על רצונו ית"), ש"משתחויים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים" [לא רק שלא יבטלו ממציאותם כיון שפגעו ב"חיותם וקיומם", אלא עוד זאת] יהיו "יושבין בטח והשקט", ויתירה מזה, בתוקף גדול ביותר עד כדי כך ש"שמעו קול המונה של רומי .. ברחוק מאה ועשרים¹⁵⁵ מיל"!

(ירושלמי ואיכ"ר שבהערה 22), כי, לא עלתה על דעתו שקיימת אפשרות שבני"י לא יעשו תשובה ויגאלו מיד, משום שאין לו השגה בהענין דבחירה חפשית.

152) ראה תענית כט, א.

153) דלכאורה: תיבת "אנו" מיותרת,

ויכולים לומר "ובית כו' שרוף באש".

154) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב

ואילך.

155) ראה תורת לוי"צ חידושים וביאורים

לש"ס (עי' ריא) ש"עשו (ש"מלכות רומי יצא

ממנו") יותר על רומי" במספר ק"כ, הוא מה

.. ע"ד כשעלה ברצונו הפשוט כו' ואין מעכב על ידו, ועד"ז הוא בחי' הבחירה שניתן לאדם עד שאין מי שמעכב על ידו .. אך לפי שבחינה ומעלה הרמה זו ירדה ונתלבשה למטה .. ע"כ יכולה להיות ממשלה זו גם לבחור הרע ח"ו" (לקו"ת אמור לח, ב).

ולהעיר, שאוה"ע (לא זו בלבד שאין אצלם בחירה חפשית, אלא) אין להם השגה במהותה של הבחירה חפשית דבני"י, שלכן, כשידע העברי (בשמעו געיית הפרה בפעם הב') שנולד מושיען של ישראל, אמר להיהודי שיכול תיכף ומיד לחזור ולקשור שורו וצמדו

— חורבן ביהמ"ק הוצרך אמנם להיות באופן ש"הלבנון באדיר (דוקא) יפול"¹⁵⁶, אבל, יכול הדבר להתקיים ע"י מלכות שאינה עוברת על רצונו ית' בענין הכי חמור של ע"ז, ועכ"פ לא באופן ש"מקטרים לעבודת כוכבים".

וכיון שרואים ש"לעוברי רצונו כך", הנהגה שאינה ע"פ מדידה והגבלה — "לעושי רצונו על אחת כמה וכמה" שתהי' ההנהגה למעלה ממדידה והגבלה.

ולכן, למרות גודל הירידה שבמצב ההוה עד שגרמו לכך ש"בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש", הרי, כשיעשו ישראל תשובה ויגאלו, תהי' הטובה שלהם באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, שלא בערך ל"עוברי רצונו".

ולא רק בענינים שדוגמתם ניתן לעוברי רצונו, כמו שמיעת קול המונה של רומי בריחוק ק"כ מיל, ויתירה מזה בירושלים: "וראמה וישבה תחתיו", "ורחבה ונסבה למעלה", שהיא עצמה תתפשט ותתרחב¹⁵⁷ "ג' פרסאות למעלה", "אלף טפף גינואות אלף קפל מגדלים וכו'", "עד שעולה לשמים", "עד כסא הכבוד" — שהרי, ענינים אלה אין להם תפיסת-מקום ביחס לטובתם האמיתית דבנ"י, שלהיותם "בנים אתם לה' אלקיכם", ו"ברא כרעא דאבוה"¹⁵⁸, אינם מסתפקים בדברים מוגבלים, אלא רצונם וחפצם בבלי-גבול, ועד לבלי-גבול האמיתי דמהותו ועצמותו ית'!

אלא מאי, השאלה היא (מצד ב"ד של מעלה) אם מצד עבודתם¹⁵⁹ ראויים הם לכך¹⁶⁰ באופן של "מדה כנגד מדה"¹⁶¹ — הנה על זה בא הק"ו "אם לעוברי רצונו כך (שהנהגה עמהם אינה ע"פ מדידה והגבלה) לעושי רצונו על אחת כמה וכמה" שתהי' ההנהגה עמהם באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, עד להבלי-גבול האמיתי דמהותו ועצמותו ית'.

של"ה קנד, א. "התמים" ח"ג ע' כז. ועוד.
 (159) ש"אפי' הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים .. הוא דבר בפני עצמו כו" (תניא פלי"ה).
 (160) שהרי "שמים לא זכו בעיניו" (איוב טו, טו), ו"במלאכיו ישים תהלה" (שם ד, יח).
 (161) ובלשון אדמו"ר הזקן בתניא אגה"ק (ס"ח): "לכאורה זו אינה מן המדה כ"א להשפיע לו חיי העוה"ב לבד כנגד מה שהוא משפיע חיי עוה"ז, אבל לא להשפיע לו חיי הארת אור ה' [א"ס ב"ה] ממש".

.. (ש)שמעו קול המונה של רומי ברחוק ק"כ מיל .. שמתפשט עוד ק"כ, ואז הוא מספר עש"י".
 (156) ישע"י יו"ד, לד. וראה גיטין נו, ריש ע"ב.
 (157) ולא רק שישמעו קול המונה בריחוק מקום.
 (158) ראה עירובין ע, ריש ע"ב. פרש"י כתובות צב, א — ד"ה כבעל. תוד"ה מקמי — יבמות ג, א. יונת אלם רפ"ד. רפ"ב. ע"ח ש"כג פ"א. עמה"מ שער עולם הבריאה פי"ז.

ועל זה אומר ר"ע "לכך אני משחק":

שחוק (שמחה) — בא בגלל חידוש מפתיע בלתי-צפוי (כמו הפכו, הבכי, כנ"ל ס"ט). ולכן, כל ההבטחות ויעודי הגאולה שנתפרשו בדברי הנביאים אינם מביאים אותו לידי שחוק, כיון שהדברים ידועים לכל, שהרי "כל הספרים מלאים בדבר זה".

אבל, כשראה חידוש מפתיע בהנהגה שאינה ע"פ מדידה והגבלה, עד לשמיעת "קול המונה של רומי .. ברחוק ק"כ מיל" אצל "הללו שמשתחיים לעצבים וכו' ואנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש"¹⁶² — הי' משחק, באמרו: הן אמת שנמצאים עתה במצב הכי ירוד, אבל אעפ"כ, "לכך (דוקא) אני משחק", כיון שמענין בלתי-רצוי זה גופא למדים¹⁶³ חידוש בנוגע להגאולה העתידה, שלא נתפרש ביעודי הגאולה — שהנהגה עם בני" תהי' באופן שלמעלה ממדידה והגבלה לגמרי.

טו. ולאחרי סיום הסיפור הראשון כשהיו "מהלכין בדרך", בא הסיפור השני — "שוב פעם אחת היו עולין לירושלים":

הלשון "שוב פעם אחת" מורה על עבודה מיוחדת בפ"ע — לא העבודה ד"מהלכין בדרך", בירור והעלאת ניצוצות הקדושה שבעולם, שעיי"ז מבטלים סיבת הגלות ("לא הגלה כו' אלא כדי שיתוספו עליהם גרים", ניצוצות הקדושה), "סור מרע" — שכבר סיימו עבודה זו (כדלקמן), ולאחרי' התחילו עבודה מיוחדת בפ"ע — "עולין לירושלים", עבודה הקשורה עם בנין ירושלים וביהמ"ק, "עשה טוב".

יש לומר, ש"שוב" הוא גם מלשון שיבה וחזרה, בניגוד ל"מהלכין בדרך" (כמו "הלוך ושוב"), היינו, שלאחרי סיום העבודה (עבודת פרך) ד"מהלכין בדרך", מיד שבו ("שוב") מהליכתם בדרך ו"היו עולין לירושלים".

"וזהו שאמרו רז"ל (אבות פ"ד מט"ו) אין בדינו לא משלות הרשעים וכו', בדינו דוקא, כלומר, בזמן הגלות אחר החורבן, כמבואר בתניא אגה"ת (פ"ד"ו) — כיון שכאן ניתוסף בזה באופן שלא בערך, העלם אחר העלם, למטה מטה עד אין תכלית.

163) אף שלא מדובר כאן אודות הפיכתו לטוב, שלכן, לא אמרו על זה "עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו" (כי אם בסיפור הב', כדלקמן בארוכה).

162) שזהו חידוש גם לגבי כללות ההנהגה עם בני" בזמן הגלות שאינה ב"מדה כנגד מדה" [דלא כזמן הבית שראו בגלוי השכר על קיום מצוה, והפכו בעבירה, שעיי' עון כרת רח"ל לא הי' אפשר לחיות יותר מנ' או ס' שנה (לפי שנכרת ונפסק חבל ההמשכה כו')], שהרי "נמצאו .. כמה וכמה חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם בנעומים", כיון ש"יכול גם החוטא ופושעי ישראל לקבל חיות .. ואדרבה ביתר שאת .. נוטל חלק בראש כו' (גם באיכות — שלווה),

והענין בזה — שר"ג ראב"ע ר"י ור"ע, גדולי הדור, סיימו עבודתם בביטול סיבת הגלות (בירור ניצוצות הקדושה), ומצדם היו מוכנים כבר להגאולה, שלכן "היו עולין לירושלים"; אלא, כנראה שרוב הדור (שנדון אחר רובו¹⁶⁴) לא הי' ראוי לכך¹⁶⁵, או שנתערבו ענינים אחרים מן הצד כו' (ע"י אלה שניצלו הכח דבחירה חפשית באופן בלתי-רצוי).

[ועד"ז י"ל בנוגע לכל הקיציין¹⁶⁶ שנאמרו ע"י גדולי ישראל בעלי רוח הקודש וכו', כמו: הרס"ג¹⁶⁷, רש"י¹⁶⁸, הרמב"ם¹⁶⁹ וכו', ועד להקיציין שנאמרו ע"י גדולי ישראל בדורות שלאח"ז על השנים האחרונות¹⁷⁰ — דלכאורה איך יתכן שעברו קיציין אלה¹⁷¹ ומושיעין של ישראל עדיין לא בא¹⁷²?! — שהבטחתם של גדולי ישראל היתה אמיתית, משום שמצדם ואופן הנהגתם¹⁷³ יכול וצריך הי' להיות אותו קץ בעת ההיא ("בעתה"¹⁷⁴), אלא שמצד סיבות כו' נתארך הזמן].

טז. וכש"היו עולין לירושלים" — כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין¹⁷⁵:

הטעם שלא היו בוכין (אף ש"קרעו בגדיהם") כשהגיעו להר הצופים, וגם לא כשהגיעו להר הבית (לולי ראיית השועל שיצא כו', אף שראו "הר ציון ששמים"¹⁷⁵) — יש לומר, משום שבכ"י באה בסיבת מאורע לא טוב שמתרחש באופן בלתי-צפוי (כנ"ל ס"ט), ואילו בנדו"ד,

171 ועד שבזמן הש"ס נאמר כבר ש"כלו כל הקיציין" (סנהדרין שם).

172 ויתירה מזה: התינוק, מושיעין של ישראל, שנולד ברגע שלאחרי החורבן — שנתפרש (בירושלמי ואיכ"ר שבהערה 22) שמו (מנחם), שם אביו (חזקיה), ומקום לידתו (בירת מלכא דבית לחם יהודה) — כבר ריבוי שנים שאינו בעלמא דין!

173 ועד"ז לשון הרמב"ם (הל' דעות פ"ד ה"כ) — בענין אחר — "כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו אני ערב לו כו'".

174 ישע"י ס, כב. וראה סנהדרין צח, א. 175 כלשון הכתוב שסימרו "שועלים הלכו בו", ואעפ"כ לא נזכר בגמרא, כי, "על הר ציון ששמים" לא היו בוכין, עד שראו ש"שועלים הלכו בו".

164 ראה קידושין מ, ב.

165 ע"ד שמצינו בגלות הראשון של יעקב בהיותו בחוץ לארץ ("ארמי אובד אביו") — שיעקב מצידו הי' מוכן כבר להיעוד "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" שנאמר אודות ימי המשיח (עובדי' בסופו), אלא ש"הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום וגו'" (וישלח לג, יג. וראה תו"א ר"פ וישלח. ובכ"מ).

166 כמה מהם הובאו ונסמנו בהערות הרב מרגליות לשו"ת מן השמים (ירושלים תשי"ז) ס"י עא.

167 האמונות והדעות מאמר ח' פ"ג.

168 דינאל ח, יד. סנהדרין צז, ב.

169 אגרת תימן פ"ג (קרוב לסופו).

170 ראה גם תו"מ ח"ב ס"ע 181 ואילך.

אף שראו החורבן כו' [ולכן "קרעו בגדיהם", "דדינו ליעבד הכי"], לא הי' הדבר חידוש אצלם.

ומה גם שהיו חדורים באמונה שלימה שתיכף ומיד תבוא הגאולה — "אחכה לו בכל יום שיבוא"¹⁷⁶, ו"זכו אחישנה"¹⁷⁷, וכפי שהבטיחה תורה שישראל עושין תשובה — בשעתא חדא וברגע חדא¹⁷⁸, ע"י הרהור תשובה שנעשה צדיק (גמור)¹⁷⁹ — "ומיד הן נגאלין"¹⁸⁰, ולא עוד אלא שאפילו יחיד מישראל, כש"עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה"¹⁸¹.

ובפרט בידעם שהחורבן אינו אלא בביהמ"ק הגשמי, משא"כ ביהמ"ק הרוחני שבכאול"א מישראל¹⁸² בלבו פנימה, ועאכו"כ קדש הקדשים (נקודת היהדות) הוא בשלימות¹⁸³, וכיון שאצל בני"ה הרוחניות עיקר והגשמיות טפל (נשמתם עיקר וגופם טפל¹⁸⁴), בודאי ששלימות המקדש הרוחני תביא גם בנין ושלימות המקדש הגשמי.

אבל כש"ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין" — כי, בראיית המאורע ד"שועל שיצא מבית קדשי הקדשים", שזהו דבר נוסף שאינו מוכרח מצד כללות הענין דחורבן ביהמ"ק [שהרי גם כש"בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש" אין הכרח כלל ששועלים יהלכו בו, ועאכו"כ בקדש הקדשים שבו¹⁸⁵], נתחדש אצלם עד כמה גדולה וחמורה

176) עיקר הי"ב מי"ג העיקרים.

177) סנהדרין שם.

178) זח"א קט, סע"א.

179) ראה קידושין מט, ב: המקדש את

האשה "על מנת שאני צדיק (גמור), אפילו רשע גמור מקודשת (מספק — רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה. טושו"ע אה"ע סל"ח סל"א), שמא הרהר תשובה", אבל כאשר ודאי שהרהר תשובה, ה"ה ודאי מקודשת.

180) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

181) שם פ"ג ה"ד.

182) כמ"ש (תרומה כה, ח) "ועשו לי

מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד" (ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד).

183) כשם שגם לאחר חורבן ביהמ"ק

נשאר בו הקדושה — "לפי שקדושת המקדש .. מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי

הוא אומר (בחוקותי כו, לא) והשמתי את מקדשיכם, ואמרו חכמים (מגילה כח, סע"א) אע"פ ששמומין בקדושתן הם עומדים" (רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ו).

184) ראה תניא רפ"ב.

185) ועפ"ז יש לבאר דיוק הלשון "ועכשיו שועלים הלכו בו" — דלכאורה תיבת "ועכשיו" מיותרת, והיו יכולים לומר "מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת שועלים הלכו בו" (כשם שבספפור הראשון לא אמרו "ועכשיו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש") — ש"עכשיו" (בזמן הגלות) כשלעצמו (גם לולי ההוספה ד"שועלים הלכו בו") הוא מצב של ירידה בהענין ד"יהזר הקרב יומת", כדעת הפוסקים (ראה השגות הראב"ד לרמב"ם שם) שבזמן הגלות יש רק איטור להכנס למקום המקדש, אבל אין העונש ד"יהזר הקרב יומת"; ונוסף לזה ישנה גם הירידה ד"שועלים הלכו בו".

הירידה דהחורבן והגלות (בגלל גודל וחומר הירידה במעמדם ומצבם של בני"186), ועל זה "התחילו הן בוכין".

יז. וההסברה בזה:

"קדשי הקדשים" — שנוסף על הקדושה ד"הר הבית" כולו¹⁸⁷, הרי בביהמ"ק גופא הוא המקום המקודש ביותר (תכלית השלימות ד"עשר קדושות"¹⁸⁸) — הוא מקום הארון¹⁸⁹, ש"אינ¹⁹⁰ בארון רק שני לוחות האבנים"¹⁹¹, שלימות התורה, חכמתו של הקב"ה, ובזה גופא — פנימיות

עבודת יוהכ"פ פ"ב ה"ב), שמורה על הוספה ועילוי בקדושה (שלכן גם הטהור לקודש צריך טבילה לחטאת (חגיגה יח, ב); אלא שכל דרגות אלה נכללים בקדושה העשירית — "עשר קדושות" — שלימות המספר, שכולל כל המספרים שלאח"ז (ולדוגמא: מספר מאה — עשר פעמים עשר, ואלף — עשר פעמים עשר פעמים עשר, וכיו"ב). וע"ד שמצינו בהלכה שלגבי כמה ענינים אין חילוק בין עשרה מישראל לריבוא וכו"**, ולדוגמא: לענין נוסח ברכת הזימון (טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סקצ"ב ס"א (ס"ג)), לענין פרהסיא (סנהדרין ער, ב. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1332. וראה גם תר"מ ח"מ ע' 199. וש"נ).

189) וגם בבית שני שחסרו בו חמשה דברים וכיניהם הארון (יומא כא, ב) — נשאר מקום הארון (על האבן שתי שבקד"ק), ולא עוד אלא שגם הארון עצמו נגזז במקום זה — "למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות" (רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ד. נתבאר בלקו"ש חכ"א ע' 156 ואילך).
190) מלכ"ס-א ח, ט. וראה דברי הימ"ב ה, יו"ד.

191) וכן הספר תורה — בתוך הארון או מצד הארון (ראה ב"ב יד, א"ב).

** אף שלגבי ברכת "חכם הרזים" צ"ל ששים ריבוא מישראל דוקא (טושו"ע או"ח טרכ"ה ס"ה). וכן הוא בנוגע לזימון והבנה והשגה בתורה — שהרי אמרו רז"ל (מכות יו"ד, א. וש"נ) "ומתלמידי יותר מכולם", ומזה מובן, שככל שיגדל מספר התלמידים, תגדל יותר מעלת ההבנה וההשגה אצל הרב.

186) וכיון שזוהי הוספה שאינה מוכרחת מצד כללות החורבן, מודגשת שייכותה למעמדם ומצבם של בני" (שבאה בגללם) יותר מהשייכות דכללות החורבן — שנעשה בפועל ע"י אוה"ע, אלא שזהו כתוצאה מהנהגתם הבלתי-רצויה של בני" (כנ"ל סי"ג).
187) שלכן צ"ל זהירות מיוחדת בכבוד המקום — ש"לא יכנס להר הבית במקלו כו' ובאבק שעל רגליו כו'" (ברכות רפ"ט).

188) ראה כלים פ"א מ"ו-ט: "עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות .. הר הבית מקודש ממנו .. החיל מקודש הימנו .. עזרת נשים .. עזרת ישראל .. עזרת הכהנים .. בין האולם ולמזבח .. ההיכל .. קדש הקדשים מקודש מהם שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה".

ולעזיר, שבקדושת כ"ג ביוהכ"פ בכניסתו לקד"ק גופא ניתוסף בעילוי אחר עילוי*, כדמוכח מזה שנוסף על טבילת הכה"ג קודם הכניסה לקד"ק, הרי בין כניסה לכניסה ביוהכ"פ גופא צ"ל טבילה נוספת (רמב"ם הל'

* כשם שכל אחד מישראל צריך לילך ("בחוקותי תלכו") מדרגא לדרגא במשך כל ימי חייו על ידי אדמות, והיינו, שגם כשמגיע לתכלית הקדושה לפי ערך מעמדו ומצבו היום, אין לו להשאר על עמדו, אלא בכל יום, עד מאה ועשרים שנה, עליו להמשיך לילך בעילוי אחר עילוי, כהפס"ד בגמרא (סוף ברכות) "תלמידי חכמים (ויש גירסא: "צדיקים", והרי "עמך כולם צדיקים") אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, שנאמר ילכו מחזיל אל חזיל".

החכמה, שעלי נאמר¹⁹² „ופני לא יראו“, להיותה „שמחת לב ושעשוע המלך הקב“ה שמשמעשע בה .. ואהי אצלו שעשועים¹⁹³, אצלו דוקא¹⁹⁴; והאפשרות שבנ“י יוכלו לקחת דבר קדוש כזה היא — מצד קדש הקדשים שבנפשם, בחי היחידה, שמתאחדת עם הקב“ה ע“י התאחדותה עם התורה (לאחרי הקדמת התפלה¹⁹⁵, שזהו“ע ד”ברכו¹⁹⁶ בתורה תחילה¹⁹⁷) באופן של אותיות החקיקה¹⁹⁸.

ו”את זה לעומת זה עשה האלקים”¹⁹⁹ — „שוועל“, שהוא „פיקח שבחיות”²⁰⁰, שלימות החכמה, אבל, לא חכמה ד”אדם“, „אתם”²⁰¹ קרויין אדם”²⁰², ע”ש „אדמה לעליון”²⁰³, אלא חכמה ד”חיות“, היינו, שבין ה”חיות” גופא ה”ה „פיקח“, שאינו מונח כ”כ בתאוות, אכילה ושתי דרומיהן, אלא בעניני השכלה.

והנה, בזמן הגלות, שהסדר הרגיל הוא „ואספת דגנך גו”²⁰⁴, „מלאכתן נעשית ע”י עצמן”²⁰⁵, „וברכך”²⁰⁶ ה’ אלקיך בכל אשר תעשה”²⁰⁷ — יש אמנם צורך והכרח להשתמש גם בשכל („פיקח“) בשביל המלאכה²⁰⁸, אבל, כל זה אינו אלא באותו זמן שע”פ תורה עוסק הוא

(201) יבמות סא, רע”א. וש”נ.
 (202) ע”י לימוד התורה (חכמתו של הקב“ה) — „זאת התורה אדם” (חוקת יט, יד), שלכן, כלל זה הוא לאחרי מ”ת דוקא (ראה תוד”ה ואין — נדה ע, ב).
 (203) ראה עש”מ מאמר אכ”ח ח”ב פל”ג. של”ה ג, רע”א. ועוד.
 (204) עקב יא, יד.
 (205) ברכות לה, ב.
 (206) פ’ ראה טו, יח.
 (207) כי „אין סומכין על הנס” (ראה פסחים סד, ב. ועוד), וכיון שזקוק לפרנסה — שהרי מחוייב לזון את אשתו ובני ביתו, ומחוייב ליתן צדקה, ולהחזיק מוסדות תורה וחינוך וכו’ — עליו לעשות „כלי” בדרך הטבע שבו תומשך ברכתו של הקב“ה בענין הפרנסה.
 (208) אף שגם אז מונח השכל בעיקר בתורה ותפלה, וכמ”ש (תהלים קכח, ב) „יגיע כפיך כי תאכל אשריך גו”, שהגיעה צ”ל ב”כפיך” (כלי המעשה) בלבד, ואילו „ראשך” מונח בתורה ותפלה (ראה תו”מ סה”מ חשון ע’ רמו. וש”נ).

(192) תשא לג, כג.
 (193) משלי ח, ל.
 (194) תניא קו”א קסא, א.
 (195) שגם היא שייכת לביהמ”ק וקדה”ק, כמ”ש (ישעי’ נו, ז) „כי ביתי בית תפלה יקרא (אפילו) לכל העמים”, וכדברי שלמה: „והתפללו אל המקום הזה” (מלכים”א ח, לה), ועד שגם לאחרי החורבן, בזמן הגלות ובחור”ל, צריך המתפלל ש”יחזיר פניו .. ויכוין גם .. כנגד המקדש וכנגד בית ק”ק” (שו”ע אדה”ז או”ח ר”ס צד) — המקום שעליו נאמר (מלכים”א ט, ג) „והיו עיני ולבי שם כל הימים”, שלכן מתאחדים שם התורה והתפלה עם אחדות הפשוטה ד”ה” אחד”.
 (196) נדרים פא, א. וראה לקו”ש חט”ו ע’ 3. וש”נ.
 (197) נוסף על התפלה — כפשוטה — „ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד כו”.”
 (198) ראה לקו”ת ר”פ בחוקותי ור”פ חוקת. ובכ”מ.
 (199) קהלת ז, יד.
 (200) ברכות סא, ב.

בעניני העולם — "פיקח שבחיות" (ולא בזמן שבו עוסק בתורה — בהיותו ב"קדש הקדשים").

אבל כאן ראו "שועל שיצא מבית קדשי הקדשים" — שב"קדשי הקדשים" (לא רק בחוץ לארץ, בארץ ישראל, בהר הבית, ואפילו בהיכל, אלא ב"קדשי הקדשים" דוקא) הסתנן וחדר ("הָאֵט זיך אַרײַנגעכאַפֿט") "שועל" (לא בעל-חי אחר, אלא "שועל" דוקא²⁰⁹), ולא עוד אלא "שיצא מבית קדשי הקדשים", דבר המורה על מצב של ניצול "קדשי הקדשים" גופא (שזוהי ירידה גדולה יותר מאשר החורבן דקד"ק) לענינים השייכים ל"פיקח שבחיות".

יח. ויש להוסיף ביאור בתוכן הענין ד"שועל שיצא מבית קדשי הקדשים" — ע"פ המסופר במסכת ברכות²⁰⁰ אודות ה"שועל" ביחס להנהגתם של בני" בלימוד התורה בזמן הגלות:

"פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהי' מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה, אמר לו, אי אתה מתיירא מפני מלכות, אמר לו, אמשול לך משל למה הדבר דומה, לשועל שהי' מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום (רצים לכאן ולכאן²¹⁰), אמר להם מפני מה אתם בורחים, אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם, אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם, אמרו לו, אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות, לא פקח אתה אלא טפש אתה, ומה במקום חיותנו אנו מתייראין, במקום מיתנתו על אחת כמה וכמה. אף אנחנו, עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה²¹¹ כי הוא חייך ואורך ימך, כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה, על אחת כמה וכמה".

כלומר: השועל יודע ומבין שמקומם של הדגים הוא במים, אבל, טענתו היא, שכאשר רואים שבהיותם במים הם במצב של העדר המנוחה ("רצים לכאן ולכאן", ו"בורחים .. מפני רשתות כו'"), יש לתלות את סיבת הדבר (לא בדגים, אלא) במים, ולכן מציע להם לצאת מן המים ולעלות ליבשה, ושם ידורו במנוחה כמותו. ודוגמתו בהנמשל: בודאי צריכים בני" (שנמשלו לדגים²¹²) לעסוק בתורה (שנמשלה למים²¹³), אבל

(211) ס"פ נצבים.

(212) ע"ז ג, סע"ב.

(213) תענית ז, סע"א.

(209) דאף שכך אירע בפועל, הרי, כיון

שתושבע"פ מדגישה ומספרת (גם) פרט זה,

מוכן, שיש בזה לימוד והוראה.

(210) כ"ה בע"י שם.

כשנמצאים בזמן הגלות, בשעבוד מלכיות, במעמד ומצב של ריבוי דאגות וטרדות הפרנסה כו'²¹⁴ (”רצים לכאן ולכאן“) — טוען השועל שהסיבה לכך היא [לא משום שזהו חלק בלתי נפרד מכללות המעמד ומצב ד”מפני חטאינו גלינו מארצנו, אלא] משום שבחרו להיות באהלה של תורה (מים), ששם אין כסף לשלם למורים, והילדים גדלים ומתחנכים באופן שאין בידם אומנות המפרנסת את בעלי' בכבוד וכו', ואם רק יצאו מאהלה של תורה — מסיים השועל דבריו (שבהשקפה ראשונה אינם דברי שטות, אלא דברי פיקחות) — אזי יוכלו לחיות (כמותו) חיי מנוחה ושלוה, שזהו דבר טוב וחיובי ע”פ תורה שציוותה ”ונשמרתם גו' לנפשותיכם”²¹⁵.

נועל זה משיבים הדגים להשועל: ”אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות!?! לא פקח אתה אלא טפש אתה“ — שגם ביחס ל”חיות” טפש הוא — כי, ה”מים” (העסק בתורה) הם ”מקום חיותנו” (”חייך ואורך ימיך“),

ולא רק בנוגע לענינים של רוחניות וקדושה, אלא גם החיים הגשמיים כפשוטם נמשכים ע”י העסק בתורה, ולולי העסק בתורה לא יתכן אצל יהודי מעמד ומצב ד”שלום יהי' לי”²¹⁶ (גם אם הוא במעמד ומצב ש”התברך בלבכו לאמר שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך”)²¹⁷, כיון שהשפעת החיות ליהודי מסטרא דקליפה (כמו שאר בעלי-חיים), אינה אלא לפי שעה, ובהכרח שתופסק ההשפעה²¹⁸, וכיון שהתורה היא ”חיותנו“, צריכים אנו להתאים את עצמנו אל התורה — ללמדה ולהתנהג ע”פ הוראותי, שעי”ז נהי' כלים לקבל ”חיותנו” (ולא להיפך, להתאים את החיות אלינו), ובודאי תמצא הדרך להנצל מהגזירות וכו'].

ונמצא, שענינו של השועל הוא שמנצל את התורה (קדשי הקדשים) גופא לענין שהוא היפך התורה, באמרו שהשהות באהלה של תורה

יתעורר מהתרדמה, ויווכח במעמדו ומצבו, ואז יצטער בלבכו כו'. — אצל כאו”א מישראל ללא יוצא מן הכלל, ישנו ”חלק אלקה ממעל ממש” (כדברי רבינו הזקן — תניא רפ”ב), ובודאי שה”חלק אלקה ממעל ממש” לא יסכים לכך שיהודי יצא מ”קודש הקדשים” וילך למקום שראוי לחי' ולא לבן-אדם!
 218 ראה בארוכה קונטרס ומעין סוף מאמר ו' (פ”ג) ואילך.

214 ראה תו”א ר”פ נח. ובכ”מ.
 215 ואתחנן ד, טו. וראה שבת לב, סע”ב ובחדא”ג מהרש”א.
 216 נצבים כט, יח.
 217 כלומר: לא יתכן שיהודי ישן במנוחה (”שלאֶפֶן רואיק“), בה בשעה שאינו מתנהג ע”פ תורה; הוא יכול ליטול ”גלולה” (”אֶפֶל“), או לשתות משקה המשכר (”ישתה וישכח ראשו“), כדי לבלבל ולהרדים את עצמו שלא ירגיש את הכאב, אבל סוכ”ס

(במים) היא הסיבה לקושי הגלות, ולכן צריכים לצאת מאהלה של תורה (לצאת מן המים) — "שועל" (ש(רוצה לפעול ש)יצא מבית קדשי הקדשים"²¹⁹ — לצאת ח"ו מבית קדשי הקדשים, ולהתנהג כ"שועל", "פיקח שבחיות" (אף שלאמיתו של דבר אינו אלא טפש).

יט. ולכן, כש"ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין":

כל זמן שהאמינו וידעו ש"קדש הקדשים" שבביהמ"ק הפנימי שבכאור"א מישראל הוא בשלימות, היתה תקוותם חזקה בשלימות המקדש הרוחני תביא בקרוב גם בנין ושלימות המקדש הגשמי; אבל כשראו שה"שועל" נגע ב"בית קדשי הקדשים" (פנימיות הנפש, נקודת היהדות, הקשורה עם נקודת התפלה והתורה ואחדות הפשוטה של הקב"ה), ולא עוד אלא שמנצל זה באופן הפכי — "התחילו הן בוכין".

"אמר להם (ר"ע) מפני מה אתם בוכים"²²⁰ — מהי התועלת בכבי"? במקום לבכות, צאו לרחוב ותפעלו על יהודי הנמצא בחוץ עד שתשיבוהו ותכניסוהו לבית קדשי הקדשים!

"אמרו לו מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו, ולא נבכה" (בתמי'): מהי התועלת בפעולתנו להשיב יהודי ל"קדשי הקדשים" — בה בשעה שנעשה שינוי, רח"ל, בהמקום דקדשי הקדשים, שתמורת היותו "מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת" (שאסור לזר להכנס בו, ולא עוד אלא שענשו הכי חמור), הנה "עכשיו שועלים הלכו בו", ולא רק דבר חד-פעמי שאירע באקראי ("שועל שיצא מבית קדשי הקדשים"), אלא ש"שועלים" הלכו בו, שנעשה — לדאבונו ולמגנת לבנו — דבר הרגיל, ואיך לא נבכה.

"אמר להם (ר"ע) לכך אני משחק" — כי, היא הנותנת:

כל זמן שלא נוגעים בנקודת היהדות, יכולה להכנס אצל יהודי "רוח שטות"²²¹ ("טפש אתה") לעבור עבירה, ולדמות לעצמו "שבעבירה

דבריהם "מפני מה אתה משחק" (שעל זה נופל הלשון לאידך גיסא — "ואתם מפני מה אתם בוכים"), אלא שאלה לפרש בכייתם כשלעצמה (גם אם הוא לא הי' משחק). כדלקמן בפנים.
221) סוטה ג, א.

219) ועפ"ז יומתק דיוק הלשון "שועל שיצא מבית קדשי הקדשים", ולא "נכנס" או "מהלך" (כלשון הכתוב "שועלים הלכו בו").
220) להעיר שכאן (בסיפור השני) לא נאמר (כבסיפור הראשון) "ואתם מפני מה אתם בוכים" — כיון שאין זה מענה על

זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלקי ישראל²²², וכך, יכול לילך ולהתמשך ח"ו מעמד ומצב הגלות "מפני חטאינו";

אבל כשנוגעים בנקודת היהדות — כשאנו יכול לרמות את עצמו ש"עודנו ביהדותו" — הרי אפילו אצל קל שבקלים "ניעורה (נקודת היהדות) משנתה ופועלת פעולתה .. להתגבר על הקליפות .. ולבחור לו ה' לחלקו ולגורלו למסור לו נפשו על קדושת שמו"²²³. כלומר, דוקא תכלית הירידה למטה ביותר, עד לנגיעה בנקודת היהדות — היא זו שמעוררת ומביאה את העלי, התיקון והשלמות.

ועד"ז — אומר ר"ע — בנדו"ד: עד עכשיו היו יכולים כמה מבנ"י לדמות לעצמם שסיבת הגלות היא מפני ש"אתם המעט מכל העמים"²²⁴, "מי יקום יעקב כי קטן הוא"²²⁵, ולכן נוצחו ע"י מלכות רומי מצד כחם ועוצם ידם; אבל עכשיו, שרואים "שועל שיצא מבית קדשי הקדשים", "מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת .. שועלים הלכו בו" — דבר שאינו שייך כלל לפעולת מלכות רומי — בודאי יכירו ויודו כולם ש"יד ה' עשתה זאת", וכתוצאה מזה יתעוררו מנקודת פנימיות נפשם לשוב בתשובה, ואז תבוא הגאולה. ו"לכך אני משחק" — כיון שדוקא תכלית הירידה למטה ביותר בענין החורבן היא זו שתביא את הגאולה ובנין ביהמ"ק.

וענין זה שייך לר"ע דוקא — להיותו בן גרים:

במסכת סנהדרין²²⁶ (שהמשכה וסיומה מסכת מכות, כנ"ל ס"ה) איתא: "חזון עובדי' כה אמר ה' אלקים לאדום וגו'²²⁷, מאי שנא עובדי' לאדום .. עובדי' גר אדומי ה', והיינו דאמרי אינשי מיני' ובי' אבא ניזיל בי' נרגא" (מעצמו של יער (אבא) יכנס בתוך הגרון להיות בית יד ויקצצו בו את היער, וכן עובדי' לאדום).

ועד"ז אומר ר"ע — בן גרים — אודות הירידה הכי גדולה בהחורבן ("שועל שיצא מבית קדשי הקדשים") — שמחנה גופא ("מיני' ובי'") תבוא הגאולה ובנין ביהמ"ק.

וממשיך ר"ע, "דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אורי' הכהן ואת זכרי' בן יברכיהו, וכי מה ענין אורי' אצל זכרי', אורי' במקדש ראשון וזכרי' במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכרי' בנבואתו של

225) עמוס ז, ב. ה.
226) לט, ב (ובפרש"י).
227) עובדי' בתחלתו.

222) תניא פי"ד.
223) שם פי"ט.
224) ואתחנן ז, ז.

אורי', באורי' כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו', בזכרי' כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים .. משנתקיימה נבואתו של אורי' בידוע שנבואתו של זכרי' מתקיימת" — שהחידוש בנבואה זו דוקא ("ואעידה לי עדים נאמנים גו'", "תלה הכתוב כו'") לגבי שאר נבואות הגאולה, הוא, שקיום נבואת הגאולה תלוי' בקיום נבואת החורבן, ובתכלית הירידה דוקא ("ציון שדה תחרש"), שמזה דוקא תצמח הגאולה, כדלקמן.

כ. וביאור הענין:

הנבואה "בגללכם ציון שדה תחרש וגו'" — אף שנאמרה ע"י אורי' שהי' במקדש ראשון, לא נתקיימה בחורבן מקדש ראשון, אלא בחורבן מקדש שני דוקא (דבי' עסקינן) — כדאיתא בירושלמי²²⁸ "אבותינו (בחטאם) העבירו את התקרה (שלא החריב נבוכדנצר אלא התקרה של ביהמ"ק, והשאר היסודות, שנאמר²²⁹) ויגל את מסך²³⁰ יהודה, אבל אנו (גרם עוונותינו ש)פפעענו את הכתלים (שבחורבן בית שני החריבו גם היסודות, כדכתיב²³¹) האומרים ערו עד היסוד בה"²³².

[ולהעיר, שבבית ראשון נשארו לא רק היסודות, אלא גם הכתלים (שהרי רק בבית שני "פפעענו את הכתלים"), ולא עוד אלא שגם אפר הפרה שהי' בתוך הכתלים ("קילולות של אבן היו קבועין בכותל .. ובתוכן אפר מכל פרה ופרה"²³³) נשאר בשלימות ובטהרתו, ועל ידו נטהרו "כשעלו מן הגולה"²³³ (כי, "כשהחריב נבוכדנצר לא החריב אלא התקרה אבל הכתלים הניח"²³⁴)].

ואף שבחורבן בית שני היתה ירידה גדולה יותר (שהחריבו גם היסודות) — הרי, כיון שהירידה היא לצורך עלי', מובן, שגודל הירידה ביותר מביאה ופועלת עלי' גדולה יותר.

ויש לבאר זה ע"פ דברי המדרש²³⁵ בפירוש הפסוק²³⁶ "מזמור לאסף, אלקים באו גוים בנחלתך", "לא הוה קרא צריך למימר אלא בכי לאסף, נהי לאסף, קינה לאסף, ומה אומר מזמור לאסף .. כך אמרו לאסף,

228 יומא פ"א ה"א (ד, ב), ובקה"ע רפ"ה. זח"ג פט, א.
 229 ופ"מ. וראה גם גיטין נז, ב. שמו"ר פל"ה, ה.
 230 (229) ישעי' כב, ח.
 231 (230) "מלשון סכך ותקרה" (פ"מ שם).
 232 (231) תהלים קלז, ז.
 233 (232) אם החריבו גם היסודות או רק עד היסודות — ראה הדעות בשמו"ר שם. איכ"ר
 234 רפ"ה. זח"ג פט, א.
 235 (233) תוספתא פרה פ"ג מ"ג — הובא בפ"י הר"ש פרה שם.
 236 (234) פ"י הר"ש פרה שם.
 237 (235) איכ"ר פ"ד, יד.
 238 (236) תהלים עט, א.

הקב"ה החריב היכל ומקדש, ואתה יושב ומזמר?! אמר להם, מזמר אני ששפך הקב"ה חמתו ("כלה ה' את חמתו"²³⁷) על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל", היינו, שחורבן ביהמ"ק ה' הצלה לבני"י שעייזו נשארו בקיומם²³⁸ (ואז יכולים הם לפעול גם בנין ביהמ"ק מחדש²³⁹).

ויש לומר, שבחורבן בית ראשון שחרבה רק התקרה, לא שפך כל חמתו על העצים ועל האבנים, וכיון שנשארה עדיין חימה, יש אפשרות שתשפך על ישראל ח"ו (ולכן חסר גם בשלימות הגאולה וביהמ"ק²⁴⁰); משא"כ בחורבן בית שני ששפך כל חמתו על העצים ועל האבנים עד שחרבו גם הכתלים והיסודות — כלתה חמתו ("כלה ה' את חמתו"), ובמילא נשללה האפשרות דשפיכת חימה על בני"י, ואז יכולה לבוא שלימות הגאולה²⁴¹.

ועפ"ז יש לבאר מ"ש בתוספתא ברכות²⁴²: "לפי שהוא אומר²⁴³ על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה עד היום הזה להסירה מעל פני, יכול אף עכשיו הרי היא בחמה, ת"ל ההר חמד אלקים לשבתו²⁴⁴, הרי היא בחמדה ובתאוה, מלמד שכפר לה חורבתה, שאין שכינה חוזרת עד שתעשה הר... מאימתי משנעקרו יסודותי... ערו ערו עד היסוד בה"²⁴⁵ — שדוקא "משנעקרו יסודותי" (בחורבן בית שני) "כפר לה חורבתה", ומאז "הרי היא בחמדה ובתאוה".

237) איכה ד, יא.

238) ופשוט, שענין זה אינו גורע מאומה מגודל העונש על אוה"ע שפעולתם בחורבן ביהמ"ק היתה מצד גודל רשעותם (כשם שנענש פרעה על שיעבוד בני"י, אע"פ שהיתה הגזירה "ועבדום וענו אותם" (לך לך טו, יג), כיון שהוסיף בזה מצד רשעותו — ראה השגות הראב"ד ה' תשובה ספ"ו. רמב"ן לך לך טו, יד).

239) ולהעיר מסיפור הגמרא (גיטין נו, ב) ע"ד בקשת ריב"ז מאספסיינוס "תן לי יבנה וחכמי" (שלא תחריבנה ולא תהרוג חכמי) — שע"י קיומה של יבנה וחכמי" (שיעסקו בתורה), יפעלו התוקף ד"אדיר" דקדושה שיבטל את ה"אדיר" דלעו"ז (עליו נאמר "והלבנון באדיר יפול").

240) שחסרו בו חמשה דברים (כנ"ל הערה 189). וכן הגאולה היא ע"ד גאולת פורים "שאתי עברי אחשוורוש אנן", שלכן אין

אומרים עלי' הלל (מגילה יד, א).

241) ולהעיר גם ממארו"ל (איכ"ר ספ"ד) "נטלו ישראל איפוכי (הנחה וקורת רוח) שלימה על עוונותיהם ביום שחרב בית המקדש, הה"ד (איכה ד, כב) תם עונך בת ציון" (נתבאר באוה"ת נ"ך איכה עה"פ (כרך ב' ע' א'פב ואילך) — ושם: "ויש להעיר ממ"ש כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת כו', שנאה כבושה היתה כו' (ויק"ר רפ"ז) .. בחורבן ביהמ"ק עם שבחיצוניות ה' גילוי הגבורה והדין והרוגז, מ"מ, בפנימיותו מחמת זה נתבטלה השנאה כבושה הנ"ל ונתעורר האהבה והרחמים". ובהמשך הענין, שמזה דוקא באים להגאולה העתידה, שלכן, בו ביום נולד מנחם כו').

242) ספ"א.

243) ירמ' לב, לא.

244) תהלים סח, יז.

245) וראה צפע"נ להרגצובי (הובא

וענין זה מודגש ביותר בנבואתו של אורי' — "ציון שדה תחרש":
 "שדה תחרש" — מורה על החורבן בתכלית, שלא נשאר מאומה
 מבנין ביהמ"ק ("ציון"²⁴⁶), ע"ד "ערו ערו עד היסוד בה", ויתירה מזה,
 שפגע (לא רק בהעצים והאבנים שנעשו לעיים, אלא) גם בהמקום
 ("שדה") שבו עמד ביהמ"ק וקד"ק — שנעשית בו חרישה²⁴⁷ ("תחרש")
 "דמרפי ארעא"²⁴⁸, שמורה על ביטול המציאות הקודמת דהשדה —
 "שועל שיצא מבית קדשי הקדשים".

ולאידך גיסא — "שדה (דייקא) תחרש" (ולא "עיינ תהי"²⁴⁹, "כמו
 עיים .. גלי אבנים"²⁵⁰), שחרישה בשדה, היא הכנה לזריעה²⁵¹ (שאינה אלא
 בשדה, ולא ע"ג אבן או סלע צחיח), שעל ידה תבוא הצמיחה²⁵² כמה פעמים
 ככה ("כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה כורין"²⁵³), ועד"ז בנדו"ד,
 שחורבן ביהמ"ק באופן ד"שדה תחרש" מהוה הכנה והתחלה (זריעה²⁵³)
 דבנין ביהמ"ק השלישי (ע"ד "סותר על מנת לבנות"²⁵⁴) שיהי' נעלה יותר
 באין ערוך ("גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון"²⁵⁵), "מקדש
 אדניי כוננו ידיך"²⁵⁶, "בנינא דקוב"ה"²⁵⁷, בית נצחי (שאינ אחריי חורבן).
 ונמצא, שבנבואה זו כשלעצמה מודגש שהענין הבלתי-רצוי דהחורבן
 מתהפך לטוב — שהחורבן עצמו הוא הכנה והתחלת בנין ביהמ"ק השלישי.

כא. וענין זה מודגש גם בנבואת זכרי' — "עוד ישבו זקנים וזקנות
 ברחובות ירושלים". ובהקדמה:

(250) מצו"ד עה"פ.
 (251) ראה חדא"ג מהרש"א שבת קלט, א:
 "ציון שדה תחרש ויהי' ראוי לזריעה".
 (252) לאחר הקדמת רקבון הגרעין, ובלשון
 הכתוב (תהלים קכו, ה) "הזורעים בדמעה
 ("בוכין") — ברנה ("משחק") יקצורו".
 (253) להעיר, שכללות ענין הגלות נמשל
 לזריעה, כמ"ש (הושע ב, כה) "זורעתי לי
 בארץ", שהיא בשביל הצמיחה כמ"פ ככה
 (תו"א ריש פרשתנו (בשלח). ובכ"מ).
 (254) ראה לקו"ש חכ"ט ע' 12 ואילך. וש"נ.
 (255) חגי ב, ט. — וכפ"י הזהר (ח"א כה,
 א) שקאי על ביהמ"ק השלישי.

במפענח צפונות ע' קמא) שדוקא עיי"ז
 שהחורבן הי' באופן ד"ערו ערו עד היסוד
 בה" — "נשאר המקום בקדושתו".*
 (246) להעיר שקד"ק נקרא "ציון" (זח"ג
 רצו, ב).
 (247) וע"ד שמצינו בעונש המבול שנימוחו
 גם ג' טפחים דעובי המחרישה (ב"ר פל"א, ז.
 פרש"י נח ו, יג).
 (248) פרש"י שבת עג, ב (ד"ה משום
 חורש).
 (249) כמהמשך הכתוב ("וירושלים עיין
 תהיי") — שלא הובא בגמרא כאן**.

(* אף שבנוגע לה"חילול" — באו בה
 פריצים וחללוה" (יחזקאל ז, כב. וראה לקו"ש
 חכ"א ע' 253 ובהערות ושוה"ג), כש"באו"
 בלבד, עוד לפני שהחריבו ביהמ"ק.

** אבל הובא בע"י, ספרי וילקוט.

לעתיד לבוא, כשיקויים היעוד²⁵⁸ "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"²⁵⁹, יתבטל ענין המיתה בעולם²⁶⁰, כמ"ש²⁶¹ "בלע המות לנצח", ויהיו חיים נצחיים. ומזה מובן שלא יהי' גם ענין של חלישות מצד הזקנה²⁶², כי, ההכרח דטבע החלישות הוא מצד הכליון דמיתה, שלא בא בבת אחת אלא לאט לאט (וע"ד מאמר הבחיי²⁶³ "התינוק מיום הולדו מתחיל להתייבש"), וכיון שיבטל הכליון דמיתה, תבטל גם החלישות דזקנה.

אמנם, בנוגע לתחיית המתים אומר זכרי' בנבואתו²⁶⁴ ש"ישבו זקנים וזקנות* .. ואיש משענתו בידו מרוב ימים" (שלכן "יהיו צריכים למשענת בידם"²⁶⁵) — שלא יקומו מיד כ"בחורים" (כמו בתחילת הבריאה, "כבני עשרים שנה נבראו"²⁶⁶), כי אם "זקנים וזקנות" ש"יהיו צריכים למשענת בידם", ואעפ"כ "ישבו ברחובות ירושלים", ש"לא ישיגם החולשה לשבת בית כי אם ברחובות ישבו כדרך הבחורים"²⁶⁷.

[וע"ד המבואר במסכת סנהדרין²⁶⁸ ש"עומדין במומן ומתרפאין .. אני אמית ואחי' מחצתי ואני ארפא"²⁶⁹, אמר הקב"ה מה שאני ממית אני מחי',

(* ומ"ש "ונשיהם לבד" (זכרי' יב, יב. וראה סוכה נב, רע"א — היינו קודם תחה"מ (וכמש"נ (זכרי' שם) "וסתה") משא"כ קרא ד"ישבו זקנים וזקנות" — לאחר תחה"מ.
(מרשימת כ"ק אדמו"ר שליט"א)

(258) זכרי' יג, ב.

(259) ולכן "ישבו זקנים (וגם) זקנות ברחובות ירושלים" — אף ש"כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד), והישיבה ברחובות היא היפך הצניעות — משום שלעתיד לבוא לא תהי' שליטה ליצה"ר*.
(260) כמו לפני חטא עה"ד — שרק בגלל

זה נקנסה מיתה.

(261) ישעי' כה, ח. וראה משנה סוף מו"ק. (262) כשם שבתחילת הבריאה (גם לאחר חטא עה"ד) לא הי' זקנה (חלישות) בעולם (ראה ב"מ פז, א. ב"ר פס"ה, ט).
(263) "אולי הכוונה למ"ש בפי' עה"ת בראשית א, כח" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תשי"א ע' 142).

(264) כפי' התוס' (לעיל הערה 44) שקאי בתחיית המתים.

(265) כפירוש רש"י עה"פ. — וגם לפי' התוס' "גמרין משענת .. ממשענת דאלישע .. אף כאן תחיית המתים", הרי, "אין מקרא יוצא מידי פשוטו" (שבת סג, א. וש"ס), שיקומו לתחי' זקנים וזקנות ויצטרכו למשענת.

(266) ב"ר פי"ד, ז.

(267) מצו"ד עה"פ.

(268) צא, ב.

(269) האזינו לב, לט.

(* ומטעם זה "ישמע גו' (לעתיד לבוא) בערי יהודה ובחוצות ירושלים גו' קול חתן (וגם) קול כלה" (ירמיי' לג, יו"דיא) [ואו יהי' "משמח חתן עם הכלה", "שעל ידי הכלה הוא משמח את החתן", שתתעלה למעלה מהחתן, "נקבה תסובב גבר", "אשת חיל עטרת בעלה" (ראה תו"א ס"פ יוגש)], דלא כבזמן הזה שאסור לשמוע "קול כלה" ("קול באשה ערוה" — ברכות כד, א), ועד שכאשר "אנשים ונשים בחדר א' אין אומרים שהשמחה במעונו דאין שמחה כשיצה"ר שולט" (בי"ח ובי"ש אה"ע סס"ב סקי"א).

והדר מה שמחצתי ואני ארפא" (שלאחר כן מתרפא). ועד"ז במדרש²⁷⁰: "כשם שאדם הולך הוא בא. הולך עור ובא עור, חרש ובא חרש, אלם ובא אלם. כשם שהוא הולך לבוש בא לבוש כו", ומוסיף לבאר טעם הדבר — "ולמה כשם שהאדם הולך כך הוא בא" — "שלא יאמרו, כשהם חיים לא ריפאן, משמתו ריפאן הקב"ה ואח"כ הביאן (בתמי"), דומה שאינן אותן לא אלו אחרים הם, אמר הקב"ה אם כן יעמדו כמו שהלכו ואח"כ אני מרפא אותן".]

יש להוסיף בביאור המעלה והחידוש²⁷¹ בכך ש"עוד ישבו זקנים וזקנות (דוקא) ברחובות ירושלים"²⁷² — דלכאורה: מצד השלימות דלעתיד לבוא (שאו יהיו כל הענינים בתכלית השלימות) מתאים יותר שענין התחי' (שעיקרו בשביל נצחיות השכר) יהי' באופן שיקומו לכתחילה במצב של שלימות כבחורים²⁷³ — כי, בזה שיקומו "זקנים וזקנות" ואעפ"כ "ישבו (באופן של קביעות, "אין ישיבה אלא לשון עכבה"²⁷⁴) ברחובות ירושלים", "כדרך הבחורים" — מודגש בתמידות (לא רק באופן חד-פעמי) העילוי דאתהפכא. ומזה מובן גם בנוגע לשאר יעודי הגאולה שיהיו באופן של אתהפכא, שהענין הבלתי-רצוי דהחורבן והגלות (לא רק יתבטל, אלא גם) יתהפך לטוב.

וכיון שכל עניני העולם תלויים בעבודתם של ישראל (ע"ד ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"²⁷⁵, שכל עניני העולם ישנם תחילה בתורה) — הנה כאשר עבודתם של ישראל היא באופן של אתהפכא, שתמורת זה ש"בגללכם ציון שדה תחרש", נעשה הענין ד"הזורעים בדמעה (ועי"ז) ברנה יקצורו"²⁵², אזי נעשים גם יעודי הגאולה ועד להענין דתחה"מ (ושלימות השכר באלף השביעי²⁷⁶) באופן של אתהפכא.

כב. עפ"ז יש לבאר תוכן דברי ר"ע — "דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אורי' .. ואת זכרי' .. תלה הכתוב נבואתו של זכרי' בנבואתו של אורי'":

החידוש בנבואה זו לגבי כל ריבוי הנבואות של ישעי' אודות הגאולה, הוא, שאורי' וזכרי' — שהיו בזמנים שונים והתנבאו נבואות שונות

(273) ומה גם שאין בכך "טירחא" (כביכול גדולה יותר ביחס לכללות ענין התחי'.
(274) מגילה כא, סע"א. הובא בפרש"י עה"ת תזריע יב, ד. עקב ט, ט. ועוד.
(275) זח"ב קסא, ריש ע"ב.
(276) תניא פל"ו בהגהה.

(270) ב"ר פצ"ה, א. זח"ג צא, א. וראה זח"ב קצט, ב.
(271) נוסף על הצורך שבדבר מפני "שלא יאמרו כו".
(272) כמוודגש גם בלשון הכתוב "עוד ישבו גו'" (שגם תיבה זו — "עוד" — הובאה בגמרא כאן), שמורה על הוספה וחידוש.

והפכיות זמ"ז, נבואת אורי' על תכלית הירידה²⁷⁷ דהחורבן, ונבואת זכרי' על תכלית העלי' דהגאולה — הם כמו שני עדים (גופים נפרדים) שעדותם מצטרפת ונעשית מציאות אחת של הגדת עדות²⁷⁸, שתוכנה, שתכלית העלי' דהגאולה תלוי' בהקדמת תכלית הירידה דהחורבן, כי, החורבן אינו ענין בפ"ע (שצריך להתבטל לגמרי, ולאחריו בא הפכו, הגאולה), אלא הוא ענין אחד עם הגאולה, להיותו הכשר והכנה ועד להתחלת הגאולה.

וכיון שהא בהא תליא, שתכלית העלי' תלוי' בהקדמת תכלית הירידה, לכן, "עד שלא נתקיימה נבואתו של אורי' (בנוגע לתכלית הירידה דהחורבן) הייתי מתיירא שלא תתקיים²⁷⁹ נבואתו של זכרי'" (בנוגע לתכלית העלי' דהגאולה).

ואף ש"כל דבר טוב שיגזור הא-ל אפילו על תנאי אינו חוזר" — הרי, נוסף לכך שיש אופנים שאפשר שלא יתקיים הדבר הטוב, וכדאיתא בשבת²⁸⁰ "מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה, חוץ מדבר זה .. (משום) שהי' בידם למחות ולא מיחו" [ועד"ז מצינו²⁸¹ ש"לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, שנאמר²⁸² היו שרי' כאילים לא מצאו מרעה, מה איל זה ראשו של זה בצד ונבו של זה, אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה"], יש לומר, שבנדוד" אין זה "תנאי", שמצד עצמו הו"ע צדדי, ונצטרף להגזירה על דבר טוב שמצ"ע יכול להתקיים גם ללא התנאי, כי אם ענין אחד שנחלק לב' פרטים התלויים זב"ז, כיון שגודל הירידה דהחורבן ("ציון שדה תחרש") הוא (בדוגמת חרישה שמהוה הכנה לזריעה בשביל הצמיחה) התחלת גודל העלי' דהגאולה באופן של הפיכת הענינים הבלתי-רצויים²⁸³ (כמודגש בענין האתהפכא שבתחזה"מ — "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים"), ואי אפשר להפריד ביניהם²⁸⁴.

(ע"ד פי' ענף יוסף לע"י: "כל זמן שלא נתקיימה נבואתו של אורי' אין תוחלת שתתקיים נבואתו של זכרי' שעדיין לא הגיע זמנה").

(280) נה, א. — והאריכו המפרשים בהשקו"ט שבדבר (ראה חדא"ג מהרש"א לברכות ד, א. לח"מ לרמב"ם הל' יסוה"ת פי' ה"ד. ועוד). ואכ"מ.

(281) שבת קיט, ב.

(282) איכה א, ו.

(283) בדוגמת הפיכת החורבן עצמו שנעשה התחלת הבנין דהגאולה.

(284) וכמו בהנבואה "ציון שדה תחרש" גופא — שאי אפשר שיתקיים הדבר הטוב

(277) דבר נוסף שאינו מוכרח בהחורבן והגאולה כשלעצמם, שהרי, גם אם החורבן הוכרח להיות באופן ד"ערו ערו עד היסוד בה", אין הכרח שתהי' הירידה גדולה יותר עד לאופן ד"ציון שדה תחרש". ועד"ז בנוגע לתחזה"מ — שאין הכרח בהחידוש ש"ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים" (באופן דאתהפכא), אלא יכול להיות באופן שיקומו לכתילה כבחורים, כנ"ל.

(278) ע"ד הענין ד"עדים זוממין" שבהתחלת המסכת, ש"אינן נהרגין עד שיהיו שניהם זוממין" (מכות ה, ב — במשנה).

(279) ועאכו"כ שאין לצפות לקיומה מיד

ורק "עכשיו שנתקיימה נבואתו של אורי' בידוע שנבואתו של זכרי' מתקיימת" — דכיון ששתי נבואות אלה הן עדות אחת, נמצא, שקיום נבואת אורי' מהוה גם התחלת קיום נבואת זכרי', וכיון שהותחל קיומה, בידוע שמתקיימת בשלימותה, ע"ד שמצינו²⁸⁵ בכמה נבואות שבהם נצטוו הנביא לעשות פעולה גשמית להבטיח את קיומה של הנבואה בפועל ממש (לא רק ברוחניות), שפעולה זו היא כמו התחלת קיום הנבואה, ואז בידוע שתקיים בשלימותה.

כג. ולאחרי דברי ר"ע הנ"ל — "בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו":

"נחמה" ("ניחמתנו") — לאמיתתה ובשלימותה — היא כאשר הענין הבלתי־רצוי נהפך לטוב, עד שאומרים "אודך ה' כי אנפת ביי" (כנ"ל ס"ו). ולכן, כשר"ע אמר להם "לכך אני משחק דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים .. עכשיו שנתקיימה נבואתו של אורי' בידוע שנבואתו של זכרי' מתקיימת", שתוכן הדברים הוא שהחורבן עצמו נהפך לטוב (כנ"ל בארוכה) — אזי "אמרו לו עקיבא ניחמתנו", נחמה שענינה הפיכת הצער לשחוק; משא"כ בסיפור הראשון שלא מצינו בדברי ר"ע ("אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ"ו") הענין דהפיכה לטוב (שהרי לא נזכר מאומה ע"ד הפיכת "המונה של רומי", כי אם שמזה למדים ע"ד הטובה לישראל), לא ה' שם ענין של נחמה (ולכן לא אמרו לו ניחמתנו).

ומדייק הש"ס "בלשון הזה אמרו לו" — כי, מהחילוקים שבין תושב"כ לתושבע"פ, שההדגשה על דיוק הלשון ביותר עיקרה בתושב"כ, ולא כ"כ בתושבע"פ, שבה העיקר הוא תוכן הענין²⁸⁶, ולכן, כשנוגע ביותר הדגשת לשון מסויים דוקא, אומרת הגמרא: "בלשון הזה אמרו לו" — שלשון זה הוא לעיכובא.

והלשון הוא "עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו" — ובכפל לשון, שהכפל כשלעצמו מדגיש שענין זה הוא לעיכובא, ע"ד "שנה הכתוב

285 ראה רמב"ן לך לך יב, ו. לבוש לרקנטי לך לך שם. דרשות הר"ן דרוש ב'.
286 ולכן השכלה אחת, בדבור התוספות היא באותיות ותיבות אלו, ובהרא"ש והר"ן השכלה זו עצמה היא באותיות ותיבות אחרים (לקו"ת פ' ראה כד, ד. וראה סה"מ תש"י ע' 36 ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם).

שבזה (מעלת הצמיחה) ללא הקדמת הדבר הבלתי־רצוי שבזה (הביטול והחרישה), וכל זמן שלא נתקיים הדבר הבלתי־רצוי, לא יתקיים הדבר הטוב שבזה, ועאכ"כ כשנתבטלה נבואה זו ע"י התשובה (שלכן הוצרך אורי' לחזור ולנבא אותה נבואה שנבא מיכה — ראה פי' ענף יוסף לע"י), שבטל גם הדבר הטוב שבזה, אף ש"כל דבר טוב .. אינו חוזר".

עליו לעכב²⁸⁷, והוא גם „לשון חבה“²⁸⁸, וי"ל שהא בהא תליא, שמצד החביבות ה"ז לעיכובא.

ובפרטיות יותר — הכפל הוא בשתים, הן בנוגע להשם ("עקיבא"), והן בנוגע לענין הנחמה ("ניחמתנו"):

"ניחמתנו .. ניחמתנו" — נחמה בכפליים, ע"ד מ"ש⁵¹ "נחמו נחמו עמי", וכדאיתא במדרש²⁸⁹ "חטאו בכפליים .. לקו בכפליים .. ומתנחמים בכפליים", שהפירוש ב"מתנחמים בכפליים" הוא לא רק ב"פ ככה, כנגד זה ש"לקו בכפליים", "מדה כנגד מדה" — דמאי קמ"ל — אלא "כפליים" מלשון ריבוי מופלג עד בלי גבול²⁹⁰, באופן שבאין ערוך לגמרי, שאז דוקא הנחמה היא בשלימותה.

וההקדמה לזה — "עקיבא (ניחמתנו) עקיבא (ניחמתנו)" — כאמור לעיל (סי"ט) שהפיכת הענין הבלתי־רצוי לטוב (ענין הנחמה), "מיני' ובי' אבא ניזיל בי' נרגא", שייכת לרבי עקיבא דוקא, להיותו בן גרים, ולכן, כשמדובר אודות הפיכת דבר בלתי־רצוי בתכלית הירידה ביותר ("שועל שיצא מבית קדשי הקדשים"), שלזה צריך תוספת־כח ביותר, אזי חוזרים וכופלים "עקיבא .. עקיבא".

כד. ויש להוסיף ולהמתיק דיוק הלשון "עקיבא .. עקיבא" (ב"פ) — שמצינו בזה ג' אופנים:

א) במסכת ר"ה²⁹¹ במשנה, כשחלק רבי יהושע על רבן גמליאל בנוגע לקידוש החודש, "שלח לו ר"ג גזורני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביוה"כ שחל להיות בחשבונך, הלך ומצאו ר"ע (לר"י) מיצר (על שהנשיא גזר עליו לחלל יוה"כ), אמר לו, יש לי ללמוד שכל מה שעשה ר"ג עשוי, שנאמר²⁹² אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם

אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות, הה"ד (איוב יא, ו) ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושי" (שמו"ר רפמ"ו) — שבלוחות שניות ניתוסף הריבוי דתושבע"פ שהוא בלי גבול ("עלמות אין מספר כו' אלו ההלכות דלית לון חושבנא" — תניא אגה"ק סכ"ט (קנא, א). וראה לקו"ש חכ"ט ע' 111. וש"נ).

(291) שבערה 10.

(292) אמור כג, ד.

(287) יומא נא, ב. וש"נ.
 (288) ראה תו"כ ר"פ ויקרא: "כל הקריאות היו משה משה .. משה משה, אברהם אברהם .. לשון חבה". ובנדו"ד, ישנו גם הכפל בקריאת שם — "עקיבא .. עקיבא".
 (289) איכ"ר ספ"א.
 (290) ע"ד הפירוש "כפלים לתושי" שנאמר בהנחמה על שבירת הלוחות — "אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד (או "חמשה חומשי תורה וספר יהושע" — נדרים כב, ב), ובלוחות השניים

(בקריאת ב"ד תלאו הכתוב), בין בזמנן בין שלא בזמנן" — שכאן לא נזכר שר"י אמר לו "עקיבא נחמתני" (אף שקיבל את דבריו).

ב) בגמרא שם: "תניא הלך ר"ע ומצאו לר"י כשהוא מיצר, אמר לו [רבין] מפני מה אתה מיצר, אמר לו (רבי) עקיבא ראוי לו שיפול למטה י"ב חדש ואל יגזור עליו גזירה זו, א"ל רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני, אמר לו אמור, אמר לו הרי הוא אומר אתם אתם אתם ג' פעמים (שלשה זמנין כתיב אשר תקראו אותם . . וקרי ב"י תקראו אתם), אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין, בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני" (עקיבא פ"א).

ג) בסוגיאין: "בלשון הזה אמרו לו עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו" (עקיבא ב"פ).

וההסברה בזה — ע"פ האמור לעיל:

החילוק בדברי ר"ע בענין קידוש החודש בין המשנה לגמרא — שבמשנה נתפרש עיקר הדין שקידוש החודש תלוי (לא בהחשבון, אלא) בקריאת ב"ד, "בין בזמנן בין שלא בזמנן", ובגמרא ניתוסף גם האפשרות לענין בלתי־רצוי אצל ב"ד (שקידשו שלא בזמנן) — "אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין כו'", שגם "השוגגין צריכים כפרה"²⁹³, לפי ש"השגגות הן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה"²⁹⁴ (בגלל שהי' מושקע בגשמיות וחומריות), ואילו הי' מתנהג כדבעי, לא הי' בא לידי שוגג, שהרי "לא יאונה לצדיק כל און"²⁹⁵, ועאכו"כ "מזידין" — ענין בלתי־רצוי שלא שייך אצל יהודי מצד נפשו האלקית²⁹⁶ [כי אם מצד העלם והסתור שע"י ההתלבשות בגוף ונה"ב, "הגוי אשר בקרבך"²⁹⁷, שלהיותה מקליפת נוגה שיש בה תערובות טוב ורע, יכול להיות גם התגברות הרע (כמ"ש²⁹⁸ "ולאום מלאום יאמץ"), ולכן לא נזכר במשנה שהיא "דבר ברור"²⁹⁹ (ע"ד שעוה"ב נקרא "עולם ברור"³⁰⁰), כי אם בגמרא, עלי' נאמר³⁰¹ "במחשכים הושיבני", שעל ידה נעשה מ"מחשכים" — "תורה אור"³⁰².

293 פרש"י ד"ה תולה — ריש שבועות. ד. ובכ"מ.
 294 תניא אגה"ק סו"ס כח. (298 תולדות כה, כג.)
 295 משלי יב, כא. (299 ראה הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש (ד"ה אח"כ ראה להסתפק).
 296 שיראה ומפחדת בטבעה מדבר שהוא (300 פסחים נ, א. וש"נ.)
 297 היפך רצון הבורא, כשם שטבע הגוף (גם (301 איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.)
 298 דבהמה) שירא מדבר המזיק, כמו אש ומים (302 וכמשנ"ת בהתועדות שלפנ"ז ממאמר כו' (ראה לעיל ע' 114. וש"נ).
 299 ע"פ לשון הכתוב — תבוא כח, מג. של רבינו הזקן (מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"א ע' רכה) בענין "פלפולא דאורייתא" וראה לקו"ת תבוא מב, ב. דרושי שמע"צ צ,

וענין זה „אפילו שוגגין כו' אפילו מזידין כו'“ אומר ר"ע לר"י — כי, להיותו „בן גרים“ יכול הוא לראות ולהבחין אצל הזולת ענין בלתי-רצוי שבא מה"גוי אשר בקרבך“ (בגלל שגם אצלו³⁰³ הי' מעמד ומצב שלפני הגירות³⁰⁴), משא"כ ר"י שהי' צדיק מעיקרו, ועליו נאמר³⁰⁵ „אשרי יולדתו“ (היפך לגמרי מגר), ולא עוד אלא שהי' משבט לוי⁸², ע"ש „ילוח אישי אלי“³⁰⁶ — אינו רואה גם אצל הזולת ענין בלתי-רצוי³⁰⁷.

ועל זה אומר ר"ע „הרי הוא אומר אתם אתם אתם ג' פעמים, אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין“ — שגם מעמד ומצב בלתי-רצוי ד"שוגגין .. מזידין כו'“ יכולים להפוך ולעשות מזה פס"ד בתורה אשר על פיו תהי' קביעות המועדים³⁰⁸ לכל בניי (וגם בנוגע להקב"ה וב"ד של מעלה)³⁰⁹.

וכיון שמדובר כאן אודות הפיכת ענין בלתי-רצוי — לכן „בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני“ (משא"כ במשנה, שגם ר"ע, בן גרים, אינו מזכיר ע"ד ענין בלתי-רצוי).

אמנם, בענין זה מדובר אודות הפיכת שוגג ואפילו מזיד של בניי,

הנ"ל (ראה תו"מ — רשימת היומן ס"ע שפה ואילך).

304) להעיר מברכות כו, סע"ב: ר' עקיבא .. לית לי זכות אבות“.

305) אבות פ"ב מ"ט.

306) ויצא כט, לד. וראה תו"א ר"פ ויחי.

לקו"ת ר"פ שמיני. ובכ"מ.

307) ואף שר"י עצמו אמר דין זה (שהרי

ר"ע אומר לו „תרשיני לומר לפניך דבר אחד

שלמדתי“) — ה"ז כפי שהוא בתורה.

308) ועד ל"יום הקדוש“ (יה"כ).

309) ראה שמו"ר פט"ו, ב. דב"ר פ"ב,

יד.

ש"נהג בה משה טובת עין ונתנה לישראל“ (נדרים לח, א), שעי"ז באים לעומק ההלכה, ונעשה הבידור לא רק בין קודש לחול, אלא באופן שמבררים גם את החושך כו'.

303) כתורת הבעש"ט (ראה כתר שם טוב

(הוצאת תשנ"ט בהוספות סקע"ה ואילך. וש"נ)

שראיית דבר בלתי-רצוי אצל הזולת היא כמשל

האדם המביט בתוך מראה, שכאשר רואה לכלוך

ה"ז משום שפניו מלוכלכין, היינו, שגם אצלו

יש ענין זה, בדקות או בדקות דקות עכ"פ,

ואילו אצלו לא הי' אפילו אפס קצהו, אזי לא

הי' רואה זאת אצל הזולת, כיון שענין זה אינו

קיים במציאות בעולמו.

ולהעיר מהסיפור אודות אדמו"ר האמצעי

(וסיפור דומה אודות הצי"צ — ראה אג"ק

אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ס"ע שעט ואילך. וש"נ).

שנכנס אליו א' לבקש תיקון על ענין בווי

ומאוס, היפך התורה והיפך האנושיות לגמרי

כו', שלא הי' יכול למצוא בעצמו מעין זה גם

בדקות דדקות, וסו"ס מצא איזה ענין בקשר

לצורת מטבע*, שזה הי' בדקות דדקות מענין

מטבע שצורתה בלתי-רצוי, אלא) בנוגע לכללות הענין של „צורתא דחזא“, אפילו „מטבע של ירושלים, דוד ושלמה מצד אחד וירושלים עיר הקודש מצד אחר“ (ב"ק צז, ב) — שלפני-עך **גודל מעלתו** של אדמו"ר האמצעי, „בגן של קדושים“ שמימיו „לא הסתכל בצורתא דחזא“ (ראה פסחים קד, א), נחשב גם זה לענין בלתי-רצוי, עד כדי כך, שזהו בדקות דדקות מענין שהוא היפך התורה והיפך האנושיות כו'.

(* ויש לומר, שהמדובר הוא (לא אודות

אשר, "גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית"ו"³¹⁰, וכפס"ד הרמב"ם³¹¹ שבשעת מעשה "הוא רוצה להיות מישראל .. להתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו", ונמצא, שמעשה העבירה אינו "מלאכת מחשבת", ובמילא אין זו עבירה אמיתית³¹², ולא עוד אלא שאפילו בשעה שנהנה מהחטא, לכו נוקפו³¹³, בידעו שעושה עוולה כו'³¹⁴. ולכן, כדי להפוך ("נחמתני") שוגג או אפילו מזיד של יהודי — מספיק "עקיבא" (בן גרים) פעם אחת.

משא"כ כשצריכים להפוך ענין בלתי-רצוי שבעולם, ב"המונה של רומי", ועד לתכלית הירידה למטה ביותר ("שועל שיצא מבית קדשי הקדשים") — לא מספיק הכח של "עקיבא" פעם אחת (שבכחו להפוך ענין בלתי-רצוי של בני"), אלא יש צורך בתוספת-כח יתירה — "בלשון הזה (דוקא) אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו" (ב"פ)³¹⁵.

כה. וכל זה מהוה הוראה בנוגע למעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות לכאו"א מישראל³¹⁶:

נוסף לכך שכללות ישראל נחלקים לד' הסוגים דכהן לוי ישראל וגר (שמיוצגים ע"י ר"ג ראב"ע ר"י ור"ע, כנ"ל ס"ו), הרי, מצד ענין ההתכללות שבישראל יש אצל כל אחד (לא רק ה"ישראל" שבו, אלא) גם ה"כהן" שבו — שהרי כל ישראל נקראים "ממלכת כהנים"³¹⁷; ה"לוי" שבו — כפס"ד הרמב"ם³¹⁸ "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש כו"; וגם ה"גר" שבו — עניני אכילה ושת"י ודומיהן, מהדברים שבהם "דומים

(310) תניא ספכ"ד.

(311) הלי גירושין ספ"ב.

(312) אף שגם בזה צריך למרק ולהעביר הלכלוך והפגם, ע"י העונש כו'.

(313) ראה ברכות ז, ב. נדה ג, ב. וש"נ.

(314) ורק אצל גוי — עמלק, נמרוד וכיו"ב — יכול להיות מעמד ומצב שיודע את רבונו ומכוין למרוד בו (תו"כ ופרש"י בחוקותי כו, יד. וראה לקו"ש חכ"א ע' 193 הערה 38. וש"נ).

(315) ויש לומר, שהדיוק (בר"ה) "בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני" כולל גם שלילת הכפל ד"עקיבא עקיבא", כי, בהענין דקידוש החודש אין לערב ענינים השייכים לבירור העולם (וע"ד שמצינו בפרשה הקודמת, שאמירת פרשת קידוש החודש למשה ("החודש

הזה לכם", "כזה ראה וקדש") בארץ מצרים לא היתה יכולה להיות בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה גילולים, אלא חוץ לכרך (מכילתא ופרש"י בא יב, א) — דאף שלכאורה מה איכפת להקב"ה ומשה (שמדברים ביניהם) מה נעשה בארץ מצרים, ומה תופס מקום אצלם אם ארץ מצרים מלאה גילולים או לא, בה בשעה ש"אין עוד מלבדו", מ"מ, אומרת התורה, שבשעה שמדובר אודות קידוש החודש, הרי זה צריך להיות מחוץ לכרך דוקא).

(316) ההוראה בנוגע לעבודת נשי ישראל ממש"נ "עוד ישבו .. זקנות גו'" — נדפסה בשיחת יו"ד שבט סי"ט ואילך (לעיל ע' 171 ואילך).

(317) יתרו יט, ו.

(318) הלי' שמיטה ויובל בסופן.

לבהמה³¹⁹, „נדמה בחומריותו לגופי אוה“ע³²⁰, וצריך „לגירם“, לפעול שגם הם יהיו חדורים ביהדות, ועד שיהיו ראויים ל„ממלכת כהנים“ (ולדוגמא: שאכילתו נעשית ע”ד ובדוגמת אכילת הכהנים בקדשים³²¹).

וכיון שעיקר העבודה בזמן הגלות היא בכירור העולם, צריך כל אחד מישראל לקבץ כל כחות נפשו (”בכל לבבך ובכל נפשך גו”³²²), הכהן הלוי הישראל והגר שבו, שכולם יחדיו יהיו ”מהלכין בדרך”, למלא שליחותו של הקב”ה³²³ בחלקו בעולם (כולל גם ”רומי” שבחלקו בעולם), עד שיהיו ”עולין לירושלים”, החל מהגאולה הפרטית דכאו”א מישראל [בעת התפלה³²⁴ — שבה מברכים בשם ומלכות ”גואל ישראל”³²⁵, כיון ש”אין כאן שום ספק כלל”³²⁶, ובפרט כשתפלתו היא ”עד מיצוי הנפש”³²⁷], ובצירוף עוד כו”כ מישראל נעשית גם הגאולה הכללית דכל בני”.

ונקודת ההוראה משני הסיפורים — שאין להתפעל ובודאי שלא להתיימשח ח”ו מזה ששומעים ”קול המונה של רומי”, ואפילו כשרואים את גודל הירידה אצל כו”כ מבני” עד למעמד ומצב ד”שועל שיצא מבית קדשי הקדשים”, שכן, אף שישנו וצ”ל רגש הצער עד כדי בכי” (”התחילו בוכין”), ה”ז באופן ש”בכי” תקיעא בלבאי מסטרא דא וחזוה תקיעא בלבאי מסטרא דא”³²⁸ (”ר”ע משחק”), שכן, דוקא גודל הירידה ביותר מעוררת ופועלת ועד שנעשית כבר התחלה לעלי’ גדולה ביותר, בדוגמת

אתחלתא — מגילה יז, ב).
 (326) תניא אגה”ת פי”א. — ולהעיר מאוה”ת ענינים ע’ קכב: ”ואף שבגשמיות .. אינו נתקיים ואיך תקנו אנשי כנסת הגדולה שיהי’ ח”ו ברכה לבטלה, אך הענין הוא שמכל תפלת ישראל מעוררים וממשיכים למעלה בודאי הכל, אך .. יוכל להיות נשאר’ ההמשכה למעלה בהעלם .. ונק’ מתן בסת”ר פי’ שהמתנה נשארה בסתר והוא כמו למשל שנותנים צדקה אך שנותנים אותה בכלי סגור, והנה אף שהמתנה היא בשלימות בהכלי, אך הכלי היא סגור ומסוגר ואינו מתגלה לו מהעלם לגילוי, אבל המתנה היא יש בהכלי בשלימות כו”.

(327) ספרי ואתחנן שם.
 (328) זח”ג עה, א. תניא ספל”ד. אגה”ת רפי”א.

(319) ראה לעיל הערה 107.
 (320) תניא פמ”ט (ע, רע”א).
 (321) להעיר מחגיגה כז, רע”א: ”שולחנו של אדם מכפר עליו”, בדוגמת המזבח.
 (322) ואתחנן ו, ה.
 (323) שצ”ל באופן ד”שלוחו של אדם כמותו” (ברכות לד, ב. וש”ג), ולכן, כשם שהקב”ה נמצא (יחד עם בני”) בגלות בכל מציאותו, כך צ”ל עבודתו של יהודי בגלות בכל מציאותו ובכל כחות נפשו.
 (324) ראה תניא אגה”ק ס”ד: ”כל ניצוץ פרטי מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל יוצאת מהגלות והשכינה לפי שעה בחיי שעה זו תפלה ועבודה שלב מעומקא דלבא מבחינת נקודה הפנימית כו”.

(325) ”אע”ג דהאי גאולה לאו גאולה דגלות היא אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד .. כיון דשם גאולה עלה” (פרש”י ד”ה

הביטול שבחרישה וזריעה שמביא לידי צמיחה ("ציון שדה תחרש"), ובאופן שלא זו בלבד שמבטלים הענינים הבלתי-רצויים, אלא אדרבה, שמהפכים אותם לטוב ("ניחמתנו") — ע"י התשובה³²⁹ (שפועלת את הגאולה), שגדולים בעלי תשובה יותר מצדיקים³³⁰, כיון שעבודתם היא באופן של אתהפכא חשוכא לנהורא, "זדונות נעשו לו זכיות"³³¹, "אותן"³³² מצעות שהציעה לו באיסור³³³ הציעה לו בהיתר"³³⁴, "גם אויביו ישלים אתו"³³⁵, "זה הנחש"³³⁷ (לא רק כמו דוד שאמר³³⁸ "ולבי חלל בקרבי", שאין לו יצה"ר, לפי שהרגו בתענית³³⁹, אלא כמו אברהם, ש"עשה יצר הרע טוב, דכתיב³⁴⁰ ומצאת את לבבו נאמן לפניך"³⁴¹, כמ"ש³²² "בכל לבבך", "בשני יצריך"³⁴²).

וענין זה נעשה בכחו של "בן גרים" (ר"ע) — שבידעו שאצלו גופא היו בעבר עניני חול ("גוי'שע ענינים") ש"נתגייירו" ונתעלו לקדושה,

מנת שאני ת"ח אין אומרים כשמעון בן עזאי כו' אלא כל ששואלים אותו כו' (שם מט, ב), אבל, לולי הטעם שאין מקפידים, הי' הדין כמו בהטעה לשבח שאינה מקודשת (ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 186. וש"נ).

(331) יומא פו, ב.

(332) מנחות מז, א.

(333) להעיר מיומא שם: "היכי דמי בעל

תשובה .. כגון שבאת לידו דבר עבירה .. וניצל הימנה .. באותה אשה באותו פרק באותו מקום." ויתירה מזה בנדו"ד — שאותן מצעות הציעה לו בהיתר.

(334) אף שהסדר הרגיל הוא ש"אין קטיגור נעשה סניגור" (ברכות נט, רע"א. וש"נ).

(335) משלי טז, ז.

(336) ב"ר רפנ"ד.

(337) לא "נחש הנחושת" שריפא את בני" (חוקת כא, ח"ט), אלא "נחש הקדמוני", שהוא "אויביו", ואעפ"כ, "ישלים אתו".

(338) תהלים קט, כב.

(339) תנאי פ"א (ה, ב).

(340) נחמ"י ט, ח.

(341) ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. סוטה פ"ה ה"ה.

(342) ספרי ופרש"י עה"פ (ואתחנן ו, ה).

(329) שגם היא באופן של בכי' מסטרא דא ותדוא מסטרא דא — כמבואר בארוכה בכ"מ (ראה תו"מ חמ"א ע' 47. וש"נ). שאפילו מצות התשובה, שהיא באופן ד"הן בוכין", "הזורעים בדמעה", צריכה להיות מתוך שמחה גדולה ביותר, כי למרות שהי' מרוחק כו', ובלשון רבינו הזקן בתניא (פכ"ט): "רע ורשע ומשוקץ ומתועב ומנוול וכו' ככל השמות שקראו לו חכמינו ז"ל", ניתן לו הכח לשוב בתשובה שלימה לאביו שבשמים, ולהיות מרוצה וחביב לפני ית' קודם החטא, ועוד יותר כו'.

(330) כדעת ר' אבהו — ברכות לד, ב (אף שבמחלוקת שנוי' שם, ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן "פליגא דר' אבהו". — ראה בארוכה סה"מ תש"ט ע' 183 בהערה. לקו"ש חי"ד ע' 361 ואילך).

ונפק"מ לדינא: המקדש את האשה ע"מ שאני צדיק גמור מקודשת שמה הרהר תשובה (כנ"ל הערה 179) — הרי, מצד זה שבעל-תשובה גדול מצדיק, חשיב כמו הטעה לשבח שאינה מקודשת (קידושין מח, ב מט, א), אלא, שבענין זה הולכים אחר לשון בני אדם (כמו בנדרים) שאינם מקפידים בהחילוק שבין צדיק לבע"ת, והעיקר אצלם הוא השלילה והיפך הצדיק שישנו גם בכע"ת [וע"ד "על

בכחו וביכלתו (”מיני’ ובי’ כו’“) לפעול על אלה שבהוה יש אצלם ענינים שאינם של קדושה (”גוי’שע ענינים“) — שיתהפכו לקדושה.

אמנם, סדר העבודה (גם אצל ר”ע) הוא שלכל לראש צ”ל חדור בעצמו בעניני קדושה, וכאשר נעשים חדורים בתורה עד שהשקפת עולמם היא השקפת התורה, אזי יכולים וצריכים לצאת לעולם כדי להפוך הענינים הבלתי־רצויים שבעולם — כמרומוז בכך שלכל לראש באה הסוגיא בר”ה אודות דברי ר”ע בענין קידוש החודש, שמורה על העבודה בעניני קדושה³⁴³, ”עשה טוב“ [ובזה נכלל גם השלב הנוסף דשלילת והפיכת הענינים הבלתי־רצויים (”סור מרע“) אצל בני, ”שוגגין כו’ מזדיין כו’“, ”עקיבא (פ”א) נחמתני נחמתני“], ולאח”ז באה הסוגיא דמכות אודות עבודתו של ר”ע להפוך את הענינים הבלתי־רצויים שבעולם, ”המונה של רומי“, ”שועל שיצא כו’“ — ”עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו“ (ב”פ עקיבא).

ועי”ז נעשה הענין דאתהפכא גם אצלו — שהענינים שהיו אצלו באופן של חלישות (”זקנים וזקנות“), נעשים בכל התוקף — ”עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים“.



343) ענינו העיקרי של רבי עקיבא התנא — ש”כולהו אליבא דרע”ק“ (כנ”ל ס”ח).

השלמות ל"הדרן"

בסכ"ה, שדוקא גודל הירידה ביותר מעוררת כו':

וכפי שרואים בימינו במדינה זו:

יש יהודים שבמשך כמה שנים וכמה דורות העלימו עיניהם ממעמדם ומצבם בעיני יהדות, בחשבם שיכולים להמשיך לחיות ק"כ שנה בתור יהודי, גם אם יוותרו על הידור מצוה, דקדוק קל של דברי סופרים, ענין שמדרבנן, או אפילו על ענין חמור יותר, כמו כשרות וכיו"ב, שהרי יכולים לעשות תשובה...

בהיותם באמריקא, מדינה חפשית, רוצים הם "לחיות" ברחבות כו', ולא להסתגר ב"גטו"; הם מעדיפים לישון במנוחה, במקום לנהל מלחמות עם גוים, עם "מזלות", ולעמוד נגד כל העולם כולו כו'. ולאחרי שהתרגלו לכך במשך כו"כ שנים — ממששים באפילה, כיון שחסר אצלם ה"נר מצוה ותורה אור"י שיאיר את דרכם בעולם.

אך בסופו של דבר התחילו לראות מה קורה עם הילדים שלהם [כפי שהטביע הקב"ה בטבע בני־אדם, שעד כמה שיגדל יוקר האדם בעיני עצמו, הרי הוא מייקר ודואג לילדיו עוד יותר] — שמביאים הביתה "שייגעץ"... ובאים לידי נישואי תערובות רח"ל, ש"יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו.. הבן מן הכותית אינו בנו (אלא גוי), שנאמר² כי יסיר את בנך מאחרי, מסיר אותו מלהיות אחרי ה"³.

כל זמן שמדובר בנוגע אליו או בנוגע להוריו — יש לו כל מיני "תירוצים" ומדמיין לעצמו "חלומות" כו'; אבל כשמדובר אודות בנו או בתו שעומדים על סף נישואי תערובות רח"ל — אזי "כלו כל הקיצין"... שוב אין מקום לתירוצים ושוב אינו יכול לרמות את עצמו, שהרי יודע שעלול להיוולד גוי רח"ל, וכך יצטרכו לרשום אותו ב"סיטי האָל" בשייכות אליו, שזהו "דור ההמשך" שלו.

וכאשר התחילו לדבר על זה בגלוי, ללא בושה, ולהדפיס זאת בעיתונים — הרי זה פעל גם על אלו ש"היו בוכין":

ישנם כאלו שכבר התייאשו, וסבורים שאי אפשר לפעול מאומה,

(3) רמב"ם הל' איסור"ב פ"ב ה"ז.

(1) משלי ו, כג.

(2) ואתחנן ז, ד.

כיון שזהו כבר לאחר גמר הענין... וכאשר אומרים להם: עשו משהו!...
— משיבים: אנו בוכים!

ובכן: מהי התועלת בבכי? — צא ממקומך ומשוך ("שלעפ־אריין")
יהודים ל"קודש הקדשים"... רצונך לבכות — לאחרי שתמשוך את כל
היהודים לקודש הקדשים, ולא תישאר לך עבודה, אזי תשב לבכות; אבל
עכשיו — אין זמן לבכות ולקונן; ישנו ילד שנמצא מחוץ לקודש
הקדשים — עליך למשוך אותו פנימה; יש ילדה שאינה יודעת אודות
הדלקת נרות, אודות חלה וכו' וכו' — משוך אותה לקודש הקדשים; אין
זמן לבכות!

ובשביל זה יש צורך ב"גר אדומי" דוקא, תחתון שאין למטה ממנו
— אלו שגדלו במדינה זו, ויודעים תהלוכות המדינה, ויודעים שכאשר
רוצים דבר-מה באמת אזי אין להתפעל משום דבר, והראי, שהוא בעצמו
לא התפעל — הנה זהו ה"עקיבא" שפועל הענין ד"ניחמתנו", באופן של
חרטה מן הקצה אל הקצה: לא רק שישאר אצלו קצת "תוהו", מקצת
מהיום יתנהג כגוי, ומקצת מהיום יתנהג כיהודי, אלא כשם שאתמול —
קודם שהתגייר — התנהג כל היום כמו גוי, כך צריך להתנהג עתה כל
היום כמו יהודי.

וענין זה נוגע לכל אחד מאתנו:

כאשר יהודי חושב לעצמו: כיצד יכולים לדרוש ממנו לבנות עדה
בישראל, שיהיו שומרי תומ"צ, ויהיו מוכנים לצאת לקבל פני משיח מחר
בבוקר, בה בשעה שהוא בעצמו אינו כדבעי למהוי? — אזי אומרים
לו: גם אם אתמול לא היתה הנהגתך בשלימות הראוי ליהודי, הנה היום
הנך "בן גרים", ובמילא, עליך לפעול על אלו שגם היום אינם מתנהגים
כראוי ליהודי, שמחר תשתנה הנהגתם מן הקצה אל הקצה.

ועי"ז פועלים הענין ד"ניחמתנו" אצל כהנים, הן אצל לויים והן
אצל ישראלים, ועד שזוכים לקיום היעוד "והיתה לה' המלוכה".

שם, בנוגע לסדר העבודה, שצריך להיות חדור בעניני קדושה, ורק אז להפוך
את הענינים הבלתי-רצויים שבעולם, כמרומו בהקדמת הסוגיא דר"ה אודות דברי ר"ע
בענין קידוש החודש לסוגיא דמכות אודות עבודת ר"ע בהפיכת הענינים הבלתי-רצויים
שבעולם:

וזוהי גם ההוראה בנוגע אלינו:

ישנם כאלו שכאשר אומרים להם שצריכים לעשות את אמריקא למקום תורה, שיהי' שם הענין ד"ושכנתי בתוכם", ויהי' ניכר ברחוב מציאותו של הקב"ה — מתחילים לטעון: מהו הצורך לעיין בשולחן-ערוך?! כאשר צריך "לעבוד" עם אמריקא, אין מה להסתכל בספרים של בניי ("אידישע ספרים"), אלא צריך להסתכל בספרים שלהם, להבדיל, כדי לידע באיזו דרך צריכים לעבוד, וכיצד ליישם זאת וכו' וכו'.

והמענה על זה — שאי אפשר להגיע ל"עקיבא" השני, שענינו להפוך את הענינים הבלתי-רצויים שבעולם, לפני שישינו ה"עקיבא" הראשון, שענינו סידור וקביעת חדשים ושנים, שזוהי הפעולה בעניני יהדות; וגם כאשר צריך לפעול בעולם של גוים ("א גוי'שע וועלט"), אין לו עסק עם דרכי הגוים, כי אם באופן שהוא קשור ("ער האַלט זיך") ויודע מ"ש בשולחן-ערוך, כך, שכל פעולותיו הם ע"פ הוראת השו"ע: השו"ע אומר לו, שלאחרי התפלה ולאחרי לימוד התורה, "מבית הכנסת לבית המדרש", אזי "הנהג בהן מנהג דרך ארץ"; ואז בא "עקיבא" השני ופועל הענין ד"ניחמתנו" בעניני "דרך ארץ".

וענין זה נוגע לכל אחד מישראל (כמובן מזה שדברי הנחמה של ר"ע פעלו גם על ר"ג ראב"ע ור"י) — כמדובר לעיל⁸ שכל אחד מישראל צריך לעסוק עם עצמו, וצריך לעסוק גם עם אלו שנמצאים באני' שלו, שהם בני ביתו ובני קהילתו, וצריך להיות אצלו גם הענין ד"עושי מלאכה במים רבים", להתעסק עם יהודים שיכול להשפיע עליהם, וכאמור, שלא יתכן שיהודי לא יוכל להשפיע באיזה מקום שנמצא — שהסדר בזה הוא, שתחילה ישנה פעולת ר"ע בתור תנא במשנה, ששם לא קיים כלל הענין של "מחשכים" כמו בגמרא, והיינו, שכדי לידע כיצד לפעול ברחוב, צריך להיות חדור בעצמו בענין התורה, וכאשר נעשית אצלו השקפת העולם באופן של עולם תורני ("א תורה וועלט"), אזי יכול לירד למעמד ומצב ד"במחשכים הושיבני"¹⁰, ולפעול שם כו'.

כו. ועד כדי כך, שכאשר צריך להושיב יהודי בבית-דין, יש צורך להזהיר שלא להושיב בעל-הבית, כמ"ש הסמ"ע בשו"ע חושן משפט¹¹ ש"פסקי הבעלי-בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים":

160 ואילך).	(5 תרומה כה, ח.
(9 תהלים קז, כג.	(6 ברכות בסופה.
(10 איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.	(7 שם לה, ב.
(11 ס"ג סק"ג.	(8 שיחת יו"ד שבט ס"ח ואילך (לעיל ע'.

לכאורה אינו מובן טעם הדבר: אם הוא "עם הארץ" — הרי גם אם הוא (לא בעה"ב, אלא) "רב", אסור להושיבו בב"ד, וא"כ, החסרון אינו בכך שהוא בעה"ב, אלא שאינו יודע דין?!

ועכצ"ל, שהוא יודע דיני התורה שנאמרו בשו"ע חו"מ (דאל"כ לא צריך להזהיר שלא יושיבוהו בב"ד), ואעפ"כ, להיותו בעה"ב, שמתעסק בעניני העולם, יש לו השקפת העולם של בעה"ב ("זיין קוק אויף וועלט איז אַ בעה"ב טישער קוק"), והיינו, שרגיל להסתכל על כל דבר כפי שהוא בעוה"ז הגשמי, בעולם המסחר, וכשיבוא לידי הכרעה, יהי "משוחד" מהשקפת העולם שלו, שתסיר אותו מהשקפת העולם כפי שצריכה להיות ע"פ התורה.

כלומר: לא זו בלבד שלא ידע כיצד לפסוק את הדין, אלא — כדברי הסמ"ע — שדעת בעה"ב היא היפך דעת תורה!

לכאורה אינו מובן: מדובר אודות בעה"ב חרדי, בעה"ב שלמד שו"ע חו"מ ושאר חלקי השו"ע (דאל"כ, אין מקום לקס"ד שיושיבוהו בב"ד), וא"כ, איך יתכן שדעתו תהי' היפך דעת תורה?!

ומזה מוכח, שכיון שבאותם שעות שבהם נמצא חוץ לב"ד עוסק הוא בעסקי "דרך ארץ", אזי "המתאבק עם מנוול מתנוול ג"כ"¹²; כיון שמתעסק עם עניני העולם, בהכרח שיתדבק בו משהו מהשקפת העולם, וישפיע עליו גם בנוגע לתורה, ולכן, כשיבוא לפסוק דין, הנה לא זו בלבד שאין זה דעת תורה, אלא עוד זאת, שיהי' היפך דעת תורה!

כז. לכאורה יכולים להתווכח ולשאול מהו טעם הדבר, אבל, כך הוא הדין, ובעוונותינו הרבים רואים זאת בפועל ממש:

ישנו בעה"ב חרדי, שמקפיד על דקדוק קל של דברי סופרים, אבל, כאשר מתערב ענין של העולם, וצריך לצאת ידי חובתו כלפי עורך-דין, או כלפי בעה"ב שעומד עמו בקשרי מסחר ואח"כ צריך להתעסק עם ה"מפלגה" באותו מחוז ("דיסטריקט") שבו רוצה להיות חבר הקונגרס, או חבר בית המחוקקים ("סענאַטאָר") — הנה למרות שראשי-ישיבות אומרים שזהו דבר האסור, הרי לא זו בלבד שאינו מקבל דעת תורה, אלא עוד זאת, שנעשה אצלו היפך דעת תורה, באמרו, שגם הוא דתי, ובעבר קיבל סמיכה לרבנות, ובמילא יכול לישב בב"ד, והוא פוסק היפך דעת תורה. וכאשר טוענים אליו: הרי זה ענין שנוגע לרבבות ילדים מישראל

שיוכלו להתחנך בחינוך הכשר — עונה, שיש לו סמיכה לרבנות... אלא מאי, ישנו רב שהורה דעת תורה באופן אחר — אזי מחפש על זה תירוץ...

וכאמור, מדובר אודות בעה"ב דתי, שיודע שכיבוד אב ואם הו"ע שנאמר בעשרת הדברות, ואעפ"כ מעיז פניו נגד אביו — שעל זה בודאי אין שום תירוץ!

ובכן: זה מה שקורה כאשר בעה"ב רוצה לפסוק דין, למרות שיודע שהוא שייך למסחר! — במסחר, אתה הוא הבעה"ב ואתה הוא הפוסק; אבל כשמדובר אודות חושן משפט, יורה דעה, אבן העזר ואורח חיים — אסור להושיב בעלי-בתיים בב"ד!

ואף שיודע גם אודות דין זה — טוען הוא: דין זה — כתב רב!...

וזהו ענין שנעשה ברבים, ואעפ"כ, לא נגע ולא פגע!...

ובודאי שלא יצליח הדבר, כיון שהקב"ה לא יניח זאת, וכמ"ש¹³ "אל תגעו במשיחי", ודרשו רז"ל¹⁴: "אלו תינוקות של בית רבן", כך, שבודאי יפעלו שיתקבלו הכספים עבור הילדים, ויחנכו אותם על יסודי התורה והמצוה.

ובסופו של דבר — עוד תהי' לבעלי-בתיים ה"ברייטיקייט" לדרוש שיתנו להם לחלק את הכספים, כיון שהרב הוא "בטלן", ואינו יודע לחלק כספים!...

וכל זה — בה בשעה שהוא צעק שאסור לקחת את הכסף, בגלל שזה נגד "חוקת-המדינה" ("קאָנסטיטוציע"), ויש להקפיד על שמירת "חוקת-המדינה" גם על חשבון חינוכם של רבבות ילדים. וכאשר באים גוים ואומרים שאין זה בניגוד לחוקת-המדינה — שולל את דבריהם, באמרו: אני יהודי של "חושן משפט", וחו"מ פוסק¹⁵ ש"דינא דמלכותא דינא"...

אלא מאי, רבנים כבר פסקו את הדין — רבנים הם "בטלנים"; ישנו ענין של כיבוד אב — האבא הוא מהדור הישן ("אַן אַלד־פעשענד איד"); צריכים לרשום ילדים, וצריכים עוד כתה ועוד מלמד או שני מלמדים — איזה תפיסת-מקום יש לזה בשעה שהוא צריך לשאת את "חוקת-המדינה" על כתפיו, ולהתעסק עם עורך-דין, ועם בעה"ב שני ושלישי, שלמחרת צריך לנהל עמהם מסחר?!...

15) סש"ט.

13) תהלים קה, טו.

14) שבת קיט, ב.

הוא אמנם לא עושה זאת במזיד, כי אם בשוגג, כיון שנדמה לו שהוא מכויץ אל האמת; אבל ענין זה גופא מבהיר השו"ע: מלכתחילה לא צריך בעה"ב להתערב בענין שאינו שלו!... כשם שלא מתערבים במסחר שלך, כך אל תתערב בעניני חושן משפט!...

ואז יהי' טוב יותר ("געזינטער") לבעה"ב, וטוב יותר לרב — שהרי גם בשביל הרב הרי זה נסיון גדול שישב בבית דינו בעה"ב כזה שדואג למשכורתו של רב חרדי, כך, שבודאי "יודע" הדין בשו"ע חו"מ שאסור לבעה"ב לישב בב"ד [שהרי בעה"ב שאינו יודע דין זה, אינו משלם משכורת לרב חרדי...], ואעפ"כ "מורד בו"... ודוחק את עצמו ("ער שפאָרט זיך") לישב בב"ד!

כאשר הבעה"ב יעסוק בחלק שלו, ולא יתערב בהקביעות של ר"ה ויוהכ"פ, שזהו ענין ששייך לרבנים, "מאן מלכי רבנן"¹⁶ — אזי יהי' טוב לו וטוב לו, והעיקר — שיהי' טוב לתינוקות של בית רבן.

וכל התירוצים האמורים, שבחוקת-המדינה נאמר כך וכך וכו' — הנה לכל לראש נוגע ה"חוקה" שניתנה בהר סיני: "ושננתם לבניך"¹⁷, "אלו התלמידים"¹⁸, וכל זמן שישנו ילד אחד שאינו במצב של "ושננתם", הרי החיוב בזה מוטל על כאו"א מישראל.

אלא שיש לו שתי ברירות: או שיתן מכספו, ואם אינו רוצה ליתן מכספו — יניח למישהו אחר ליתן... לא מוצא חן בעיניך — אל תתערב; אף אחד לא דורש ממך לעשות היפך ממה שנראה לך, אבל אל תקלקל למישהו אחר; לא יהי' לך חלק במצוה זו, ובמקום זה תעסוק במצוות אחרות, ובכלל, מי אומר שצריך גם "כתר כהונה", גם "כתר מלכות", וגם "כתר מסחר" וכו' וכו' — מספיק שיהי' לו כתר אחד!... ובכל אופן — סוכ"ס יהי' זה באופן ש"מלאכתך נעשית ע"י אחרים"¹⁹, כמ"ש¹⁹ "ועמדו זרים ורעו צאנכם", כך, שהתינוקות של בית רבן יקבלו את התמיכה הכספית ע"י גוים.

וכאמור לעיל, שכאשר יצטרכו לקבל את הכספים, אזי יהיו הם ה"קופצים בראש", שידרשו שיתנו להם את הכספים, והם יהיו ה"מחלקים", והם אלו שיקבעו איזה מלמד לבחור, ובאיזה ספר לימוד ללמוד!

18) ספרי ופרש"י עה"פ.

19) ישע"י סא, ה.

16) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב

(ברע"מ).

17) ואתחנן ו, ז.

ואין לתמוה על זה — שהרי נמצאים אנו "בעקבות משיחא", ככל
הסימנים שנאמרו על זה בסיום מסכת סוטה...
ויה"ר שיקויים מ"ש שם בברייתא דר' פינחס בן יאיר —
שניתוספה ונדפסה בש"ס — שמסיימת בביאת אליהו הנביא זכור לטוב,
ולאח"ז מפטירים ב"אמן" גדול,
וכפי שהיו ה"מגידים" רגילים לסיים: "ובא לציון גואל, ונאמר
אמן".

